

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΤΟΣ Ε'

ΑΡ. 69

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΦΥΛΑΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: 'Ανασύνθεση (ποίημα)
ΦΥΛΑΚΟΥ ΑΝΘΙΑ: Σερενάτα IV, XV (ποίηματα)
ΚΑΤΣΙΣΤΑ ΜΟΝΤΗ: Dew-drop—Δροσούλα—Τὸ γυρισμὸ νὰ φοβηθῆς... (ποίηματα)
ΦΥΛΑΚΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Μετανάστευση ἀρχαίων Κυπρίων (ποίημα)
ΚΑΤΣΙΣΤΑ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ: Ἡ σκουριά (διήγημα)
Δ. Π. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Εἰκόνες Μεταβυζαντινῶν Ἑλλήνων ζωγράφων στὴν Κύπρο (μελέτη)

(Συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΡΤΗΣ, 1941

ἀ
π
κ
σ
κ
μ
χ
τ
δ
ρ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερύνεια

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ἡ Ἑλληνικὴ Ψυχὴ.—Κυπριακὰ Σημειώματα: ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Προβλέψεις γιὰ τὸν καιρὸ.—Π. Δ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ: Ἐνα κυπριακὸ ἔγγραφο στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας.—Κριτικὴ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: «Κυπριακαὶ Σπουδαί» καὶ Π. Ν. Ξένου «Τὸ νόημα τῆς Ἑλλάδος».—Τύπος.—Εἰδήσεις.—Βιβλία.—Ἀλληλογραφία.

κ
θ
χ
σ
ε

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Ε'
ΑΡ. 69

ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΡΤΗΣ, 1941

ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ

"Ισκιε ὄρθιε, π' ἀγρυπνᾶς, πονεῖς καὶ κλαίεις,
ἢ ἔναστρη νύχτα εἶναι γιομάτη αἰῶνες!
Στὸ μέτωπο τῆς ἀγωνίας οἱ θρόμβοι
τὸ τζάμι τὸ κατάψυχρο πυρέσσει
ἐρωτηματικὸ σχῆμα τὰ χέρια
τῆς ματωμένης πείρας σου τὰ δάκρυα
πῶς τὰ συγκρίνουν στὴ βαθειὰ καρδιά σου...

— Ὑπάρχει Αὐγή; Θὰ ρθεῖ μὲ τὰ τραγουδία
μὲ τὰ φτερά, τάρωματα καὶ τ'ἀνθη;
Θὰ ρθεῖ μὲ τὴ μορφή Σου, μὲ τὰ μάτια
π' ὄλο διψοῦσαν τοὺς γιομάτους αἰῶνες;
Θὰ ξαναστράψει τῶρα μὰ Σου, πάλι,
βῆμα ἐλαφρὸ κι ἀρμονικὴ καμπύλη
πάνω ἀπὸ τὸ ρυθμὸ καὶ τὸ σκοπὸ του,
κ' οἱ σκοτεινοὶ ὕγροι κύκλοι τῶν ματιῶν μου
θὰ γιομίσουν χαμόγελο εὐφροσύνης;
Ὑπάρχει Αὐγή;

Στὰ μάτια Σου ἦταν... ἦταν
πολὺ τὸ φῶς καὶ θάλασσα πολλὴ ἦταν
καὶ φέγγος μυστικὸ οὐρανῶν ἀγνώστων!
Στὰ χέρια Σου ἦταν ὄλο χρυσαχτίνες
καὶ στὴν καρδούλα φῶς καὶ καλωσύνη
περσότερη! (Θυμᾶσαι ποὺ ἦρθες σπιτί
ἀργὰ κ' ἐγὼ σὲ μάλλωνα;... "Εβρεχ' ἔξω
νεροποντή· σ' ἓνα ἄλλο κοριτσάκι
«*ποὺ δὲν εἶχε μπαμπᾶ νὰ τοῦ ἀγοράσει*»
παλτὸ καὶ σάνταλά σου εἶχες χαρίσει.)

Ὅρθι ἴσκιε, π' ἀγρυπνᾶς, πονεῖς καὶ κλαίεις,
 πάνω ἀπ' τὶς στέγες, πάνω ἀπὸ τῆ θλίψη,
 πάνω ἀπὸ τὴν καρδιά, στὸ μέτωπό σου
 χρυσὸς ἰσοζυγιάζει ὁ τέλειος κύκλος
 τοῦ ἀνέσπερου φωτὸς τῶν νέων αἰώνων,
 πού ἡ νύχτ' ἄγια, στοὺς κόλπους τῆς τοὺς θρέφει.
 Τῆς ματωμένης πείρας σου τὰ δάκρυα
 πυρετικά ἢ αὐγὴ τᾶχει ροδίσει,
 κι ἀνθοβολοῦν μέσ' τῆ βαθεῖα καρδιά σου!

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

« Σ Ε Ρ Ε Ν Α Τ Α »

(ΣΥΜΦΩΝΙΚΟ ΠΟΙΗΜΑ)

Ι V

ΠΑΛΙΑ ΚΙΘΑΡΑ, μάτωσε καὶ πάλι
 τὰ δάχτυλά μου στὸν ἴδιο ἀπλὸ σκοπὸ,
 π' ἀρχίζει μὲν' ἀκράτητο ντελίριο
 καὶ κλείνει μὲ τὴ φράση «σ' ἀγαπῶ».

Ὅλα τὰ χεῖλη τῆς γῆς ἔχουν ὑψώσει
 σὰν πυραμίδες ἀλλόφρονα «ὠσαννά»
 στῶν οὐρανῶν τὰ πεντάγραμμα γιὰ Σένα,
 μὰ πόσα ἀκόμη στέκουν ἀδειανά.

Ἰδέα καὶ Πνεῦμα, πολύμορφη οὐτοπία,
 κ' ἐνσαρκωμένη ἀλήθεια τῆς ζωῆς,
 Ἀγάπη, Ἀγάπη, τὰ φρένα τρικυμίζεις,
 καὶ σὲ πελάγη ὄνειρων ὀδηγεῖς.

Κι' ἂν ναυαγούς, ἀτίθασσο τὸ κῦμα,
 σὲν' ἀκρογιάλι μιὰ μέρα μᾶς πετᾶ,
 μᾶς μένει μιὰ κιθάρα ἀγαπημένη,
 τ' ὠραῖο ταξίδι γιὰ νὰ τραγουδᾶ.

Τὰ δάχτυλα ματώνουνε σὰν πρῶτα,
 κ' ἐνῶ ἡ φωνή μας ἀπλώνεται ἀπαλή,
 δυὸ μάτια στὴν ψυχὴ μας λαμπυρίζουν,
 δυὸ μάτια πού δακρύσανε πολὺ.

XV

ΝΑ ΜΗΝ ΚΟΙΤΩ τὰ μάτια σου νὰ κλαῖνε...
 Θρηνολογοῦνε μέσα μου οἱ δρυμοί,
 καὶ φύλλο στεγνωμένο ἀπὸ τὰ δάκρυα,
 στριφογυρίζω στ' ἀνέμου τὴν ὄρμη.

Ἄδάκρυτος ἐδιάβηκα τὸ δρόμο,
 πὺ πιά δὲ θὰ περάσουμε μαζί.
 Ἔχει σημάν' ἡ στιγμή τῆς Εἰμαρμένης,
 π' ἀγνή κι' ὠραία στὴ μνήμη μας θὰ ζεῖ.

Κι' ὦ ! δόσε μου τὸν ἴσκιο σου, ἀκριβή μου,
 τὰ βήματά μου πιστὰ ν' ἀκολουθεῖ.
 Καὶ πάρε τὸν δικό μου, ἀγαπημένη,
 στὸ πλάι σου μένα κρίκο νὰ δεθεῖ.

Σκλάβοι κ' οἱ δυὸ τοῦ μεγάλου μας δνειροῦ,
 κάποτε θὰ φθαροῦμε στὴ ζωῆ.
 Μὰ σὰ γυρνοῦμε στοῦ χρόνου τὴν ἀνέμη,
 τὸ παραμῦθι μας θὰ ξαναζεῖ.

Καὶ νέοι, γιὰ πάντα νέοι, θὰ τραγουδοῦμε
 μὲ τὴ ματιὰ στὸν ὀρίζοντα θολή :
 — Σοφὴ μιὰ Μοῖρα ἐχώρισε τοὺς δρόμους
 ἐκείνων πὺ ἀγαπήθηκαν πολὺ.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

DEW-DROP

Μ' ἔμαθες— ἡ χάρη σου μεγάλη—
 πῶς μὲ τὰ λουλούδια νὰ μιλῶ,
 πῶς νὰ κλαίω σὰν κλαῖν τὰ πέταλά τους
 καὶ πῶς σὰ γελοῦνε νὰ γελῶ.

Μ' ἔμαθες στὸν κάμπο νὰ ξαπλώνω
 καὶ νὰ τραγουδῶ μὲ τὰ πουλιά·
 μ' ἔμαθες νὰ χαίρουμαι τ' ἀστέρια
 σὰ στὴ γῆς μοιράζουνε φιλιά.

Μ' ἔμαθες τὸ χὰϊδι τῆς ἀγάπης,
 τὴν τρελλὴ τρεμούλα τῆς καρδιάς,
 τὰ γλυκαπαντήματα τῆς μέρας
 καὶ τίς ἀγκαλίτσες τῆς βραδυᾶς.

Μοναχὰ δὲ μ' ἔμαθες τὸν πόνο
 νὰ τὸν ἀψηφῶ καὶ νὰ γελῶ
 καὶ σὰ μὲ ξεχνοῦνε δυὸ ματάκια
 νὰ μπορῶ κ' ἐγὼ νὰ τὰ ξεχνῶ.

Δ Ρ Ο Σ Ο Υ Λ Α

Τῆ Δροσώ μου, τῆ Δροσοῦλα
 μοῦ τῆ στάλαξε ἕνας ἥλιος,
 μοῦ τὴν ἔρριξαν μιὰ μέρα
 δυὸ τρελὰ χιλιδονάκια,
 μοῦ τῆ χάρισαν μιὰ αὐγοῦλα
 στά περβόλια οἱ λεμονιές . . .

— Ποιὰ εἶσαι σὺ καὶ ποιὸς σὲ στέλνει ;

— Τὸν Ἀπρίλη δὲν τὸ ξέρεις,
 τὰ πουλιὰ καὶ τὰ λουλούδια
 καὶ τὸ κῦμα τῶν σταριῶν ;
 Τῆ Δροσοῦλα δὲν τὴν ξέρεις,
 τῆ Δροσοῦλα, τῆ Δροσώ ;

Τῆ Δροσώ μου, τῆ Δροσοῦλα
 μοῦ τὴν πήρανε μιὰ μέρα.
 Τάχα τὰ ἴδια χελιδόνια,
 στά περβόλια οἱ λεμονιές ;
 Μὴν τῆ γύρεψε ὁ Ἀπρίλης
 καὶ τὸ κῦμα τῶν σταριῶν ;

Οὔτε κεῖνος οὔτε τοῦτα.
 Τῆ Δροσοῦλα, τῆ Δροσώ
 μοῦ τὴν πλάνεψε ἄλλη ἀγάπη.
 Τριγυρίστε ἐσεῖς, Ἀπρίλη,
 χελιδόνια, λουλουδάκια
 καὶ δικάστε τῆ γι' αὐτό.

ΤΟ ΓΥΡΙΣΜΟ ΝΑ ΦΟΒΗΘΗΣ..

Μὴ φοβηθῆς τὴν ἀναχώρηση.
 Θᾶχης ἐλπίδα στὴν καρδιά
 καὶ θᾶναι καὶ τὰ δάκρυα
 κείνων ποῦ ἀφήνεις
 παρηγοριὰ πῶς σ' ἀγαπᾶν
 καὶ θὰ σὲ περιμένουν.

Μὴ φοβηθῆς τὴν ἀναχώρησιν
 ὅσο πικρὴ καὶ νᾶναι.
 Τὸ γυρισμὸ νὰ φοβηθῆς πολὺ'
 σὰν ἔρθῃς
 καὶ δῆς πῶς δὲ σὲ περιμένει πιᾶ κανεῖς
 —κι' ἄς σὲ καλωσορίσῃ—
 οὔτε καὶ κεῖνοι ἀκόμα ποῦ κλαψαν
 στὸ χωρισμὸ σας

(Μόρφου 1940)

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ

Δυὸ κόσμοι στὸν γιάλό : αὐτοὶ ποὺ θὰ τοῦ μείνουν
 — ὁ κόσμος ὁ παλιός — κι' αὐτοὶ ποὺ θὰ τοῦ φύγουν.
 Κι' ὅπως στὰ δάση ἐδῶ οἱ σκιές κι' ἐκεῖ τὰ φῶτα
 ὅμοια τὸ κλάμα ἐδῶ καὶ πέρα ἐκεῖ τὸ γέλιο.

ΓΟΝΙΟΙ

"Ανεμε νότε, θέλω τὸ καράβι
 πρύμα νὰ σπρώχνεις καὶ τὸ κῶμα νᾶχεις
 στολίδι γύρω του κι' ὄχι φοβέρα.
 Σοῦ παραδίνω τὸν ἀνθὸ τοῦ τόπου.
 Παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν ἀγαπήσεις.

Μὴν τὸ θαρρεῖς τὴν Κύπρο πὼς ἀρνιούνται.
 Ἡ Κύπρος εἶναι μέσα τους. Οἱ ξένες
 πατρίδες δὲν ἀλλάζουν τίς ὁρμές μας :
 "Ὅποιος γεννήθηκε στὴν Κύπρο πάντα
 σὰν Κύπριος μένει, νοιώθει καὶ πεθαίνει.

Κι' ἂν τώρα φεύγουν πᾶνε ἀποζητώντας
 τὴν εὐτυχία γιὰ ν' ἀξιωθοῦν σὲ λίγο
 τοῦ γυρισμοῦ τὸν γλυκάσμῳ. Τὰ νιάτα
 γνωρίζεις πὼς πλανεύονται. Θαρροῦνε
 κατώτερο ἀπ' τὰ ξένα τὸ δικό τους.

"Ανεμε νότε, θέλω τὸ καράβι
 πρύμα νὰ σπρώχνεις καὶ τὸ κῶμα νᾶχεις
 στολίδι γύρω του κι' ὄχι φοβέρα.
 Σοῦ παραδίνω τὸν ἀνθὸ τοῦ τόπου.
 Παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν ἀγαπήσεις.

Στὸ καλὸ νὰ πᾶτε κι' ὅποιο
 χόρτο θὰ πατᾶ τὸ πόδι σας
 τ' ἀνθος του ν' ἀνθίζει κι' ὅποιον
 ἀκρογιάλι θὰ δεχτεῖ σας
 σὲ ἥλιο κυπριακὸ νὰ λάμπει.

Μὴ κυττᾶτε ἀπ' ἔξω νᾶρθει
 κι' ἀπ' τοὺς ἄλλους ἡ χαρὰ σας
 Μόνοι σας, βαθιὰ στὰ στήθη σας
 τὴν πηγὴ τῆς νὰ ζητᾶτε
 ὅπως μὲς τῆ γῆ τ' ἄσημι.

Καὶ τὸν τόπο αὐτὸ μὲς τ' ἄγια
 νὰ φυλάτε κι' ὅταν φτάσει
 τοῦ θανάτου ἡ ὥρα νᾶρθει
 νὰ ταφεῖτε ἐδῶ στοὺς κόρφους
 τῆς πατρίδος π' ἀνασταίνουν.

Στὸ καλὸ νὰ πᾶτε κι' ὅποιο
 χόρτο θὰ πατᾶ τὸ πόδι σας
 τ' ἀνθος του ν' ἀνθίζει κι' ὅποιον
 ἀκρογιάλι θὰ δεχτεῖ σας
 σὲ ἥλιο κυπριακὸ νὰ λάμπει.

Θεοί, τὴ ματιὰ σας ποὺ δίνει
 παντοῦ τ' ἀγαθὰ — τὸ γνωρίζω
 πὼς οἱ ἅγιοι τὸ κακὸ τ' ἀγνοοῦνε —
 ἄς ρίξετε πρόθυμα σ' ὅ,τι
 σκεφτοῦνε καὶ πράξουν οἱ ἀνθοὶ μου.
 Καὶ δόστε τὰ ζᾶ νὰ πληθαινοῦν,
 τὰ στάρια πολύκαρπα νᾶναι
 τί ὁ πλοῦτος τῆς γῆς δυναμώνει
 τὸ γέλιο στὰ σπίτια καὶ σπρώχνει
 τὰ σῶα λογικὰ στὸ καλὸ.

Κι' ἄς λάμπουν ἡ Ὀμόνοια στὴν πόλη,
 ἡ Εἰρήνη στὰ σύνορα. Τότε
 θὰ δύνεται ἡ πόλη ν' αὐξάνει
 σὲ πνεῦμα καὶ πλοῦτο. Τὴν τέχνη
 γιὰ τέτια ὁ καθένας τὴν ἔχει.

Θεοί, τὴ ματιὰ σας ποὺ δίνει
 παντοῦ τ' ἀγαθὰ — τὸ γνωρίζω,
 πὼς οἱ ἅγιοι τὸ κακὸ τ' ἀγνοοῦνε —
 ἄς ρίξετέ πρόθυμα σ' ὅ,τι
 σκεφτοῦνε καὶ πράξουν οἱ ἀνθοὶ μου.

ΦΙΛΕΣ

Στό καλό, σγουρομάλληδες
καὶ τὸ ξένο λιμάνι
πιὸ καλὸ νὰ δεχτεῖ σας
κι' ἀπὸ κόρφο ὀμοκρέβατης
μέσ τὴν πρώτη νυχτιά.

Θὰ σὰς πάρουν οἱ γλάροι μας
τὸ ξεπίσω μὰ θάρθουν
στὸ γιαλό μας σὲ λίγο
δίχως νᾶρθουν τὰ μάτια σας
πιὰ μαζί τους κι' ἐσᾶς.

Καὶ θὰ μένω μονάχη μου
ν' ἀγαπῶ τὴ ζωὴ σας.
Λησμονοῦν οἱ καλοὶ μας,
μὰ οἱ καλὲς τους στὴ μνήμη τους
σταματοῦν τὴ ζωὴ.

Στό καλό, σγουρομάλληδες,
καὶ τὸ ξένο λιμάνι
πιὸ καλὸ νὰ δεχτεῖ σας
κι ἀπὸ κόρφο ὀμοκρέβατης
μέσ τὴν πρώτη νυχτιά.

᾽Ω! θέλω νὰ ξεχάσετε:
ἓνα στεφάνι ἀσφοδελοῦ
τὸ παρελθὸν νὰ θάψετε
στοὺς νέους γιαλοὺς σᾶ νεκρικὸ
σὲ φίλο ναύτη τάμα.

᾽Ετσι τὸ θέλω: ἀφρόντιδα
νὰ περπατᾶτε στοὺς γιαλοὺς
κι' ὄλο τὸ φῶς νὰ χαίρεστε,
ποῦ νὰ θαμπῶνει ἡ θύμηση
σᾶν τὸ φεγγάρι ὁ ἥλιος.

᾽Μὲ θὰ ζοῦν οἱ μνημετα σας
— Μὰ πῶς κι' ἀλλοιωτικά μπορεῖ!..
Μόνο πῶς πρωτοξύπνησα
μέσα στοὺς κόρφους σας ἀρκεῖ
γιὰ νὰ θυμᾶμαι αἰώνια.

᾽Ω! θέλω νὰ ξεχάσετε
ἓνα στεφάνι ἀσφοδελοῦ
τὸ παρελθὸν νὰ θάψετε
στοὺς νέους γιαλοὺς σᾶ νεκρικὸ
σὲ φίλο ναύτη τάμα.

Κι' ὦ! νιότες κι' ἀγάπες, σταθεῖτε
προστάτες στὴ νέα τους ζωὴ:
ν' ἀνθίζουν ἀγούλλες τριαντάφυλλα
καὶ νύχτες ἀτάραχων ὕπνων
στὸν βίο τους βαθιά.

Καὶ δόστε οἱ συμβίβες τους νὰ ξαίρουν
στοὺς ἔρωτες νὰ φτερουγοῦν
καὶ νᾶναι πιστὲς στὸ κρεβάτι τους,
αὐτὰ ποῦ ταιριάζουν στὸν γάμο
καὶ πλέκουν δεσμούς.

Κι' ἀκόμα θελεῖστε νὰ τρέχουν
οἱ πόθοι στ' ἀκμαῖα τους κορμιὰ
σᾶν αὔρες σὲ δάση σγουρώτατα
ὡς νᾶρθει ὁ ἀξέπνητος ὕπνος
καὶ πέσουν μαζί.

Κι' ὦ! νιότες κι' ἀγάπες, σταθεῖτε
προστάτες στὴ νέα τους ζωὴ:
ν' ἀνθίζουν ἀγούλλες τριαντάφυλλα
καὶ νύχτες ἀτάραχων ὕπνων
στὸν βίο τους βαθιά.

ΦΙΛΟΙ

Ἐγὼ θαρροῦσα ἀχώριστοι,
ἴσκιος καὶ σῶμα, τῆ ζωῆ
ἀργὰ νὰ προσπεράσουμε
καὶ σι' ἄλλου κόσμου τοὺς γιαλοὺς
νὰ πᾶμε, σῶμα κι' ἴσκιος.

Μὰ ἀλλοίμονο! χαράματα
οὐρανικά θὰ σᾶς δεχτοῦν
σὲ κόσμους πιὸ πλατύστηθους
ἐνῶ σ' ἐμὲ θὰ πέφτει ἀργὰ
τὸ βράδυ καὶ θ' αὐξάνει.

Μὰ τώρα πιά ἄς ὑψώσουμε
τὰ κόπελλα γιὰ τὴν εὐχή :
καλὸ ταξίδι πρόσχαρο
καὶ τύχη ἀκόμα πιὸ καλὴ
στὰ ξένα ἀραξοβόλια.

Ἐγὼ θαρροῦσα ἀχώριστοι,
ἴσκιος καὶ σῶμα, τῆ ζωῆ
ἀργὰ νὰ προσπεράσουμε
καὶ σι' ἄλλου κόσμου τοὺς γιαλοὺς
νὰ πᾶμε, σῶμα κι' ἴσκιος.

Πῶς ζηλεύω τὴν τύχη σας !
νὰ ξυπνᾶτε κι' ἡ μέρα
νὰ μὴ μοιάζει με μιὰ ἄλλη
κι' οὔτε οἱ κόσμοι τοῦ στήθους σας
ν' ἀντιγράφουν παλιούς.

Τὰ βραχάκια νὰ βλέπετε
καὶ Θεοὺς νὰ τὰ λέτε
καὶ ν' ἀνοίγουν οἱ τόποι
στὴ ματιὰ σας τριαντάφυλλα
ποῦ ζαλιζοῦν τὸ νοῦ.

Κι' ὅταν φτάσει τὸ ἡλιόγεμα
καὶ θὰ πᾶτε μαζὶ του
νὰ σᾶς βλέπει ἡ ζωὴ σας
σὰν Θεοὺς ποῦ ξεκίνησαν
γιὰ οὐράνοὺς πιὸ γλαυκοὺς.

Πῶς ζηλεύω τὴν τύχη σας !
νὰ ξυπνᾶτε κι' ἡ μέρα
νὰ μὴ μοιάζει με μιὰ ἄλλη
κι' οὔτε οἱ κόσμοι τοῦ στήθους σας
ν' ἀντιγράφουν παλιούς.

Θὰ σᾶς ζητοῦν οἱ βραδυὲς γιὰ νυχτέρια
σὲ πρωτομάλαγα στήθη παρθένας
καὶ τὰ κρασιὰ στὰ βαρέλια γι' ἀηδόνισμα
σ' αὐλοὺς λαρύγγια κι' ἐμεῖς γιὰ φιλίες
κι' ὄνειρα κι' ὅμως δὲν θᾶστε τριγύρω.
Μὰ ἂν τὴ θελήσει τὴ μνήμη ἢ καρδιά σας
ὁ πικραμὸς θ' ἀλαφραίνει βαθιὰ μας.
Τ' ἄσμα θὰ παίζει στὰ χεῖλη καὶ στήθη μας,
πλούσιο π' ἀφήσετε δῶρο σ' ἐμᾶς,
καὶ θὰ μπορεῖ νὰ βασιτέται ἡ ζωὴ μας.
Νοιώθουν βαθιὰ τίς φιλίες ἢ φιλία
κι' ἂν τὰ χωρίζουν τ' ἀχώριστα χῶρες.
"Ω! τὸ ζητῶ νὰ γυρίσετε κάποτε
καὶ νὰ μοῦ κλείσει τὰ μάτια τὸ χέρι σας :
δῶρο νὰ σβύσετε στὸ χέρι τοῦ φίλου.
Θὰ σᾶς ζητοῦν οἱ βραδυὲς γιὰ νυχτέρια
σὲ πρωτομάλαγα στήθη παρθένας
καὶ τὰ κρασιὰ στὰ βαρέλια γιὰ ἀηδόνισμα
σ' αὐλοὺς λαρύγγια κι' ἐμεῖς γιὰ φιλίες
κι' ὄνειρα κι' ὅμως δὲν θᾶστε τριγύρω.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Βοηθείστε τὸ τόλμημα,
 ὦ Θεοὶ τῆς φυλῆς μας.
 Γι' ἄλλα πλούτη δὲν πᾶμε :
 πᾶμε γιὰ νὰ κερδίσουμε
 κάποια πλέρια ζωῆ.

Σ' ἓνα κόσμο γνωστότατο
 τὸ μισό της ὑπάρχει,
 τ' ἄλλο πέρα ἀπ' τὸν πόντο
 ποὺ σὰν στήθος ὀλόλαμπρο
 κορασιᾶς σὲ τραβᾷ.

ᾠ! θαρρῶ πὼς γεννιόμαστε
 γιὰ νὰ ζήσουμε πρώτα
 τῆ ζωῆ ὄλου τοῦ κόσμου
 καὶ νὰ γίνουμε ἀντάξιοι
 γιὰ μιὰν ἄλλη ζωῆ.

Βοηθείστε τὸ τόλμημα,
 ὦ Θεοὶ τῆς φυλῆς μας.
 Γι' ἄλλα πλούτη δὲν πᾶμε :
 πᾶμε γιὰ νὰ κερδίσουμε
 κάποια πλέρια ζωῆ.

Ἐχε γειά, χρυσὲ κόσμε
 τοῦ παλιοῦ μας γιαλιοῦ.
 Γαλανότατες μέρες
 νὰ εὐλογοῦν τῆ ζωῆ σου
 στοῦ καιροῦ τὰ γυρίσματα.

Κι' ἔχε γειά τοῦ πατέρα
 γερασμένο κορμί.
 Τῆ σπορά σου εὐλογοῦμε
 ποὺ στὰ σπλάχνα τῆς μάνας
 ριζωμένη μᾶς ἔπλασε.

Κι' ἔχε γειά, ἀνταδερφή μου
 καὶ κοπέλλα γερῆ.
 Καλὲς νιότες κι' ἀγάπες
 καὶ λαχτᾶρες μεγάλες
 νὰ φουσκώνουν τὰ στήθη σας.

Ἐχε γειά, χρυσὲ κόσμε
 τοῦ παλιοῦ μας γιαλοῦ.
 Γαλανότατες μέρες
 νὰ εὐλογοῦν τῆ ζωῆ σου
 στοῦ καιροῦ τὰ γυρίσματα.

Κι' ἔχε γειά, τριγαλάζιε,
 χαϊδευτὴ μας γιαλέ.
 Σὰν νυχτώσει ἡ ζωῆ μας
 θὰ γυρίσουμε τ' ἄσπρο
 νὰ φιλήσουμε πόδι σου.

Κι' ἂν φουρτοῦνες θὰ σπρώχνουν
 τὰ λευκά μας φτερά,
 κι' ἂν θα παίζουν οἱ γλᾶροι
 στὴν γερμένη μας ράχη
 κι' ἂν ὁ ἥλιος θὰ καίει μας
 Θ' ἀπομένουμε δίπλα
 τῆς βουῆς σου ἔραστὲς
 νὰ ξεφλήσουμε χρέη
 ὥσπου νᾶρθουν οἱ βάρκες
 τοῦ θανάτου νὰ πάρουν μας.

Ἐχε γειά, τριγαλάζιε,
 χαϊδευτὴ μας γιαλέ.
 Σὰν νυχτώσει ἡ ζωῆ μας
 θὰ γυρίσουμε τ' ἄσπρο
 νὰ φιλήσουμε πόδι σου.

Καί χτύπησε στό κῶμα τό κουπί, σάν χάδι
 πού δίνει ἢ μάνα στ' ἄταχτο μονάκριβό της,
 καί χάρηκε τό κῶμα κι' ἄναψε ἢ καρδιά της
 καί τὰ καράβια μίλησαν σ' ἄχους κρουστάλλι :

Δόξα στόν ἥλιο, τόν ἀκριβό τοῦ αἰθέρα,
 τῆ βρόση τῶν θαμάτων μέσ τήν πλάση.
 Ἡ πᾶσα μέρα γέννηση τοῦ λάμπει
 κι' ἀσάλευτος σάν τό φυτό δέ ρέβει
 κάπου σέ μιὰ γωνιά.

Δόξα στόν ἄνεμο. Μὲ τὰ φτερά του
 πάντα στεριές καί πόντους ξεπλανεύει.
 Ποθοπλανιάζει στά κλωνιά καί πέφτει
 κι' ἄργοξυπνῶ στό κῶμα σάν λαχτᾶρα
 πρωτάρπαχτου φιλιού.

Δόξα στή θάλασσα κι' ἄν φουρτουνιάζει
 καί παίζει τὰ καράβια σάν παιχνίδι,
 κι' ἄν ζαχαρώνει καί φιλά τοὺς κάβους
 καί μοιάζει τῆς καλῆς μας πού παιδεύει
 κι' ὄμως μᾶς ἀγαπᾶ.

Καί δόξα στή ζωὴ τὴν ξεπλανεύτρα
 πού χτές τ' Ἀπρίλη τὴν καρδιά μᾶς εἶχε,
 σήμερα τὰ λιοπύρια καί τίς δίψες
 κι' αὔριο — ποῖός ξαίρει—τί βροχὲς καί μπόρες
 καί τί τρελλὲς χιονιές.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η ΣΚΟΥΡΙΑ

Στό καλό χωριό κανένα φῶς δὲ φαίνεται τὸ βράδυ αὐτό. Μόνο τὸ πολυκάντηλο τ' οὐρανοῦ φωτίζει ἀμυδρά τὰ γύρω βουνά, δείχνοντας πιὸ βαριές τις μαυρες σιλουέτες τους.

Στὸν ἀνηφορικό δρόμο περπατῶ μόνος, μὲ τὴν ψυχὴ ναρκωμένη ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόνο. Οὔτε νὰ σκεφτῶ μπορῶ οὔτε νὰ θυμηθῶ. Σέρνω βαριά τὰ πόδια μου κι ἀφήνω τὴ νύχτα νὰ μὲ ὀδηγεῖ μέσα στὴ μαυρίλα τῆς. Ἄδεια ὄλα καὶ μουντά, μὲ πνίγουν μὲ τὴ σιωπὴ τους περισσότερο. Μάταια προσπαθῶ νὰ φτιάξω μιὰ σκέψη, νὰ ὑφάνω ἓνα λογισμό. Εἶναι κομμένες οἱ κλωστὲς καὶ νὰ τις δέσω δὲν μπορῶ.

Κουράστηκα πολὺ. Κάθουμαι στ' ἄσπρο γεφυράκι καὶ γιομίζω τ' ἀφτιά μου μὲ τὸ κελάρυσμα τοῦ νεροῦ ποὺ πηδηχτὸ κυλάει ἀπὸ κάτω, δίπλα ἀπὸ τὰ μυτερά κοτρώνια. Μιά ὕγρασία νιώθω νὰ μὲ διαπερνάει γλυκερά, καὶ κλείνω τὰ μάτια μου, λὲς γιὰ νὰ τὰ προφυλάξω ἀπ' τὸ πυκνὸ σκοτάδι.

Σιγὰ σιγὰ ἀρχίζω νὰ ξαναβρίσκω τὸν ἑαυτὸ μου. Μὰ ποιὸς μοῦ λέει πῶς ἔτσι δὲν τόνε χάνω κι ὀλότελα; Γιατί, τί θέλει πάλι καὶ στριφογυρνάει μπροστά μου διαβολικὰ τὸ σβυσμένο πιά ὄραμα τῆς τελευταίας μου ζωῆς; Ἐγὼ ζητῶ νὰ τὰ ξεχάσω ὄλα ἐδῶ, νὰ μὴ μοῦ ἔρχεται κανένας ἀχὸς ἀπὸ τὰ περασμένα, νὰ μὴ νιώθω τὰ τωρινά, νὰ μὴ γνοιάζομαι γιὰ τὸ αὔριο. Νὰ ἐξαφανιστῶ μέσα στὴν πλάση, εἶναι ἡ μόνη μου ἐπιθυμία. Εὐδαιμονίαν ἄλλη δὲ ζητῶ πιά. Τί κατάλαβα τόσο καιρὸ κунηγώντας τὰ ὄνειρά μου; Νὰ με τώρα σαράβαλο, γερμένο στ' ἄσπρο πεζούλι τοῦ γεφυριοῦ, ποὺ οὔτε νὰ πεθάνει δὲν ἀξίζει.... Κι ὅμως πόσο πίστευσα στὸν ἑαυτὸ μου καὶ στὴν καλοσύνη τοῦ κόσμου! Τότε τὰ μάτια μου μόνο χαρὲς κοιτοῦσαν, κι ὄλο μου τὸ εἶναι κερνοῦσε τὴν ἀγάπη. Ἄσῶτεψα τὸν ἑαυτὸ μου γιὰ τὸν κόσμο, ἔτσι ποὺ πιά δὲν ἔμεινε σταλαγματιὰ γιὰ μένα. Ὅλα τὰ βλεπα ὡραία κ' εὐγενικά, καὶ προσπαθοῦσα νὰ μὴ φανῶ ἀνάξιος δωρητῆς μέσα σὲ τόσα πλοῦτια. Ἄλιμονο, τυφλὸς ποὺ ἦμουν!...

Μὰ πρέπει νὰ βάλω στὴ σειρά τὰ πράματα. Ὅχι πῶς ἔχουνε πιά καμιὰ σημασία, μιὰ ὅμως κι ἀρχισα τὰ λόγια, θέλω νὰ εἶμαι ταχτικός. Ὅλα κι ὄλα: «ἡ τάξη εἶναι μισὴ ἀρχοντιὰ» μοῦ ἔλεγε ἡ μάνα μου. Κ' ἐγὼ νὰ τῆς χαλάσω τὸ χατήρι δὲν μπόρεσα ποτέ. Βέβαια, νιώθω πῶς ἴσως νὰ μὴ τὰ καταφέρω καλά, γιατί τούτη ἡ ὕγρασία μὲ ναρκώνει καὶ κἀθεταί σὰ σκουριά στὸ κεφάλι μου—ἔτσι ὅπως τὸ βράδυ ποὺ περπατοῦσα μὲ τὴ Μαργαρίτα στὴν ἀντικρυνὴ ρεματιὰ. Τὸ ἓνα μου χέρι ἔζωνε τὴ θερμὴ μέση τῆς, καὶ μὲ τ' ἄλλο κρατοῦσα ἀπαλά τὸ δικό τῆς. Βαδίζαμε ἀμίλητοι, καὶ προσέχαμε καθέννας τις δικές του κρυφὲς σκέψεις ποὺ ράθυμα σχηματίζονταν μέσα μας. Κεῖνη τὴ νύχτα, ἅμα καθήσαμε στὸ συνηθισμένο μας βράχο, ὅπου μᾶς φέρανε μόνα τους τὰ βήματά μας ἢ Μαργαρίτα ἔγειρε στὸ στήθος μου πνιγμένη ἀπὸ λυγμούς. Ξαφνιάστηκε γιὰτὴ κλαμένη δὲν τὴν εἶδα ποτέ ὡς τώρα: οὔτε καὶ στίς μέρες ποὺ πρῶτοςυναντηθήκαμε οὔτε καὶ στίς κατοπινές. Τότε ἤτανε τραχιὰ κι ἀγέρωχη κ' ἦμουνα παιγνίδι στὰ τρυφερά χεράκια τῆς. Μὰ κεῖνο τὸ βράδυ ἔκλαιγε ἢ Μαργαρίτα, ἔκλαιγε στὴ ρεματιὰ θανάσιμα. Ἐχτὸς ἀπὸ τὴ μάνα μου

πού έκλαιγε συχνά, δὲν εἶδα ποτὲ ἄλλη γυναίκα νὰ κλαίγει τόσο κοντά μου. Μὰ ἡ μάνα μου έκλαιγε γιὰ τὴ δυστυχία μας, έκλαιγε ἓνα παιδί χαμένο, έκλαιγε ἓνα πατέρα πού ἔφυγε. Κ' ἐγὼ τότε σιωποῦσα, γιατί ἤξαιρα πῶς μόνο με τὸ κλάμα λυτρωνόταν. Τώρα ὅμως με τὴ Μαργαρίτα ;... Σταμάτησε τὸ μυαλό μου νὰ δουλεύει, κ' εἶπα πῶς εἶναι ἡ ὕγρασία, πού κάθισε βαριά σκουριά ἐπάνω του. "Ὅπως καὶ τώρα...

Μὰ πάλι δὲ μιλῶ με τὴ σειρά ὅπως ὑποσχέθηκα. Πῆρα ἀπὸ τὴ μέση τὴν ἱστορία μου... Νιώθω πῶς παραπατῶ ἀδύναμος κι ἄβουλος. Νά, τοῦτη ἡ αἴσθησις τῆς ἀδυναμίας μου εἶναι πού με κατάστρεψε. Μὰ τώρα πιά δὲν ἔχω οὔτε νὰ φοβηθῶ οὔτε νὰ ἐλπίσω τίποτε. Θὰ ξετυλίξω τὴν κουβέντα μου ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἤσυχια κι ἀδιάφορα...

Ἡ Μαργαρίτα πότιζε τοὺς βασιλικούς, ἔτρεχε στοὺς δρόμους, κεντοῦσε στὴν αὐλή της, καὶ κάποτε διάβαζε γιὰ ταξίδια σὲ χῶρες μακρινές. Μὰ τὸν περισσότερο καιρὸ βύθιζε στοχαστικά τὰ μάτια της στὴ γῆς ἢ στὸν οὐρανὸ, στοὺς ἀνθρώπους ἢ καὶ στὴ φύση, κι ἄνοιγε τὸ στόμα της νὰ μιλήσει μόνο ἅμα τὴ ρωτοῦσαν.

Ἐγὼ ταξίδευα ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, σκλάβος τῆς δουλειᾶς. Σκόρπιζα παντοῦ τὴ χαρά. "Ὅπου πῆγαινα, με δέχονταν σὰ θεό, κι ἀπ' ὅπου ἔφευγα με ξεπροβοδοῦσαν μ' εὐχὲς γρήγορα νὰ ξαναγυρίσω. Μ' ἀκολουθοῦσε κ' ἡ μητέρα μου παντοῦ, θλιμένη καὶ πικρὴ πάντα, παραφωνία γὰ ἀγαπητὴ μέσα στοῦ παραλήρημα τῆς χαρᾶς πού ἔφερνα στοὺς ἄλλους. Ἦταν ἡ τραγικὴ φωνὴ τῆς μαύρης γῆς, πού με κατέβαζε στὴν πραγματικότητά ἅμα ἄνοιγα τὰ φτερά μου γιὰ τὸς ἐφτά οὐρανοῦς.

Ἡ Μαργαρίτα ὅλο καὶ μεγάλωνε, ψηλόκορμη καὶ λιγερὴ σὰ λεῦκα, καὶ ἦταν εἰρηνικὴ ἡ ζωὴ τῆς μέσα στὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ὁμορφιά, ὡς καὶ τὴ μέρα πού τὴν εἶδα σὲ τοῦτο τὸ χωριό. Ζεστό καλοκαίρι, πού δροῦσε σέρευε κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα κι ἄναβε τὴν καρδιά γιὰ τὴν ἀγάπη. Μόλις χεῖς εἶχα σηκωθεῖ ἀπ' τὴ μεγάλη μου ἀρώστια, καὶ χαιρόμουν ὀλόψυχα τὴν εὐτυχία τῆς ζωογόνας ἀνάρρωσης. Ἦταν ἀκόμα χλωμὸ τὸ πρόσωπό μου καὶ τὰ πόδια μου ἀδύνατα. Περιπατοῦσα λίγο καὶ πάντα μόνος. Τὰ μάτια μου, ὅμως, φωτίζονταν ἀπὸ τὴ λαχτάρια τῆς ζωῆς - ἔτσι μοῦ ἔλεγε κατόπι ἡ Μαργαρίτα—καὶ στὰ χεῖλιά μου ἀνθοῦσαν τὰ ρόδα τῆς ἀγάπης. (Εἶναι ὅτι τὰ ἴδια της τὰ λόγια. Δὲν ἔβαλα ποτὲ σὲ κριτικὴ τὰ λόγια της, γιατί ὅλη πᾶντα τὴν πίστεψα.)

Τὴ μέρα πού τὴν πρωτόειδα, κρατοῦσε πράσινη ἀνθισμένη μυρτιά ὅτσο τὸ ἓνα τῆς χέρι, κ' εἶχε γεμάτο βατόμουρα τὸ ἄλλο. "Εμοιάζε με μιὰν ἀπὸ τὰ κεῖνες τίς Νύμφες τῶν δασῶν καὶ τῶν νερῶν, πού ἡ ὥραία φαντασίαι τῶν Ἑλλήνων ἔπλασε γιὰ τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Πῆγαινε σὸ ποταμὸν νὰ ξεπλύνει τὰ κόκκινα χεῖλιά της, πού κοκίνισαν ὀπιότερο ἀπὸ τὰ βατόμουρα—ὅταν με εἶδε πού καθόμουν στὴ ρίζα τοῦ ὀλιπλατάνου δίπλα σὸ νερό. Κοντοστάθηκε, βύθισε ἐρευνητικὴ τὴν ἀθῶα τριματιά της ὡς τὰ κατάβαθμά μου, καὶ νόμισα πῶς μοῦ ξεγύμνωνε τὴν χυψυχή. Γιὰ ν' ἀποφύγω τὴ φωτιά τῆς ματιᾶς της, τῆς εἶπα ὅσο μποροῦσα ὀπιό ἤρεμα :

- Ἄπ' τὸ βουνὸ ἔρχεστε ;

-Ναί... Μάζευα μοῦρα. Ξαίρετε τί ὥραία πού εἶναι ;... Πάρτε νὰ κοίκοιμάσετε...

Ἦταν ὁ καλὸς ἄγγελος τῆς ζωῆς μου καὶ μοῦ πρόσφερε μὲ γιομάτο χέρι κόμπους καλόχιμους τὸ γλυκὸ αἶμα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δύναμης. Εἶχε μιὰ πεποίθηση στὰ λογία τῆς καὶ μιὰ ἐπιβολὴ στὴν παρθενικὴ θωριά τῆς, ποῦ οὔτε νὰ σαστίσω μπόρεσα.

Κάθησε κοντά μου νὰ ξεκουραστεῖ, κ' ἔφερε τὴ δροσιὰ στὴν ψυχὴ μου μὲ τὶς ἀπλὲς κουβέντες τῆς. Μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὰ βατόμουρα καὶ τὶς πεταλοῦδες, γιὰ τὶς βρώσες καὶ τὶς δουλιές τῆς, γιὰ τὸν ἥλιο καὶ τὴ ζωὴ τῆς, γιὰ ὅλα τὰ ὠραῖα καὶ τ' ἀπλὰ πράματα ποῦ ἀποτελοῦσαν τὸν κόσμον τῆς. Φτερούγιζε ἡ ψυχὴ τῆς μέσα στὰ λόγια τῆς, κ' ἡ καρδιά μου μαζί σκιρτοῦσε εἰρηνικά. Μὲ τράβησε καὶ μένα στὴν κουβέντα, κι ἄρχισα νὰ τῆς μιῶ γιὰ τὴ ζωὴ μου, κομπιασμένα πρῶτα καὶ δειλά, ὕστερα ἀνοιχτόκαρδα καὶ φιλικά. Ἀμέσως φάνηκε πὼς αὐθόρμητα ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν ἀρώστια μου καὶ μοῦ ἔδωσε κουράγιο. Εἶχε αὐτοπεποίθηση καὶ στοχασμὸ παραπάνω ἀπ' ὅ,τι ταιριάζει στὴν ἡλικία τῆς, καὶ τὰ λόγια τῆς σταλάζανε στὴν ψυχὴ μου εὐεργετικά.

— Ἀρωστος πιά ἐσεῖς; . . . Ὅχι! Ὁ ἄνεβου με σὲ κείνο τὸ βουναλάκι, νά, ἀπέναντι, πέρα ἀπὸ τὸν ποταμό. Ἐλάτε, ἐλάτε. . . .

Δὲν μπόρεσα ν' ἀντισταθῶ. Σηκώθηκε πρῶτη, μὲ πήρε ἀπὸ τὸ χέρι χωρὶς ἐνδοιασμὸ καὶ μὲ τράβηξε ἥρεμα κ' ἐνθαρρυντικά γιὰ νὰ σηκωθῶ.

— Ξαίρετε τί ὠραῖα εἶν' ἐκεῖ πάνω; . . . Θὰ δοῦμε κάτω τὴ ρεματιά καταπράσινη καὶ δροσερή. Ἐχει καὶ βατόμουρα ἐκεῖ, τὰ πιὸ γλυκὰ βατόμουρα τῆς γῆς. Γελάτε; . . . ὦ, θὰ τὸ δεῖτε, θὰ τὸ δεῖτε. . . .

Πῶς ἀνέβηκα τὸ βουναλάκι τῆς δὲ θυμᾶμαι πιά. Μονάχα θυμᾶμαι πὼς ἅμα φτάσαμε, ἐνιωθα φρέσκος καὶ δυνατός, σὰ ν' ἀλάφρωσε τὸ κορμί μου καὶ μ' ἔμπορευσα ν' ἀναπνεύσω πιὸ λεύτερα. Ἡ Μαργαρίτα μοῦ ἔδειχνε τὰ γύρω καὶ μοῦ τὰ ζωντάνευε σὰν πρόσωπα ἀγαπητά τῆς καὶ στὴν ὀρμὴ τῶν λόγων τῆς ξεχνιόμουνα κ' ἐγὼ καὶ γελοῦσα μαζί τῆς.

Στὸ γυρισμὸ ἔτρεχα σὰν παιδί ξεγνοιαστο καὶ τσιμπολογοῦσα τὰ βατόμουρα λαίμαργα. Ὁ ἥλιος πιά κατηφόριζε, καὶ μιὰ γλυκιὰ ἀνάπνια ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ ρεματιά ποῦ μὲ μεθοῦσε.

— Αὔριο θὰ σὰς πάω στὸ Κρουονέρι.

— Μά . . .

— Δὲν ἔχει μὰ καὶ ξεμά! Ἄστε τὶς κακοριζικιὲς καὶ τὶς ἀρώστιες! Ὅσο σκέφτεστε τὸ κακό, δὲ θὰ μπορέσετε ν' ἀντικρῦσετε τίποτε καλό. Ἀπόψε νὰ δεῖτε τί καλὰ θὰ κοιμηθῆτε! Καὶ πρέπει, γιὰ τὴν ἡμέραν σου με τὸν ἥλιο. Ἄλλη φορὰ θὰ πᾶμε στὴ σπηλιὰ τοῦ Ἀράπη μὲ τ' ἀγριοπερίστερα, στοὺς Κυνηγούς, στὰ Πέντε Ποτάμια νὰ πιάσουμε καβούρια, νά, τόσο μεγάλα. Θὰ πᾶμε στὸ Πυργί, στὸ Κάστρο τῆς Κυρᾶς μὲ τὴν παράξενη ἱστορία του καὶ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Ἡλία, στὴ Λαγόμαντρα. . . Θὰ πᾶμε παντοῦ μαζί, παντοῦ. . . .

Ναί! Πήγαμε παντοῦ μὲ τὴ Μαργαρίτα, μόνοι τὶς περισσότερες φορές, κάποτε καὶ μὲ συντροφιά. Καὶ παντοῦ μοῦ ζωντάνευε τοὺς τόπους καὶ τὶς παλιὲς ἱστορίες τους, κ' ἔβρισκε τρόπο νὰ μοῦ σταλάζει στὴν καρδιά τὴ λαχτάρα τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς χαρᾶς, ἀπλὰ κ' εἰρηνικά. . . .

Δυὸ καλοκαίρια κράτησε ἡ ἥρεμη αὐτὴ ζωὴ. Τοὺς χειμῶνες τραβούσαμε καθένας μακρῶ, καὶ μόνο κάποτε τύχαινε νὰ βρεθοῦμε περαστικὸς ἀπὸ τὴν πόλη τῆς. Μιὰ φορὰ μοῦ ἔδειξε τοὺς βασιλικούς στὸ

τηπισπίτι της, τὰ γιασεμιά καὶ τὰ περιστέρια. Γι' αὐτὰ μοῦ ἔγραφε καὶ στίς οχλιγοστὲς ἐπιστολές της καὶ γιὰ τὸ πόσο ὑποφέρει μέσα στὴ στενοκοπιὰ ρηϊτικῆς πόλης. Ποτὲ δὲ μοῦ ζήτησε τίποτα. Ποτὲ δὲν τῆς ζήτησα τίποτα. ῥῶ' Ὡς καὶ τίς πρωτοχρονιῆς ἀνταλλάξαμε μόνο δυὸ λόγια θερμὰ μὰ τυ-
 ὀητικά. Τῇ μιὰ φορά μάλιστα ξέχασε καὶ νὰ μοῦ ἀπαντήσει. "Ἦτανε
 ἐπὶ τότε πού ἓνα παιδάκι ἔπεσε ἀπὸ ψηλά καὶ χτύπησε κ' αἱματωμένο αὐτὴ
 ὅ ὅσο δέχτηκε στὴν ἀγκαλιά της. Μέρα καὶ νύχτα τὸ περιποιοῦταν σὰν
 κεδῶδεληφή, ὅσο πού τὸ ἔσωσε. Εὐλογημένα νὰ εἶναι τὰ χέρια της...

Τὸ τρίτο καλοκαίρι στὸ χωριὸ ἦτανε τὸ πιὸ εὐτυχισμένο μας. Εἶχε
 ὀμιά μεστῶσει ἡ Μαργαρίτα κ' ἡ μορφή της πῆρε μιὰ χαριτωμένη ζωη-
 ριότητητα. Θυμᾶμαι τὴν ἡμέραν τὴν ἐλαφρὰ σὰν τίς
 ρεπιτεροῦγες τοῦ πουλιοῦ, γιὰ ν' ἀφήνουνε τὰ μάτια της νὰ μὲ φωτίζουν
 τὴν ἐπὶ τὸ στοχαστικὸ τους φῶς. Τῆς ἄρεζε νὰ παίξει μὲ τὰ μαλιά μου καὶ
 τὴν ἡμέραν τῆς φιλῶ τ' ἀκροδάχτυλα. "Ὅμως, κάτω ἀπὸ τὴν γαλήνη της, ἔκρυβε
 ἡνδὸν καιρὸ ἐκεῖνον κάποιαν ἀξεδιάλυτη γιὰ μένα ἀνησυχία. Τὴν ἔνιωθα,
 ὅ ὅσο δὲν προσπάθησα ποτὲ νὰ τὴν ρωτήσω, γιὰτὶ φοβόμουνε πὼς θὰ γε-
 οῦθοῦσε μαζί μου, καὶ δὲν ἤθελα νὰ τῆς δείξω πὼς κάτι ὀδυνηρὸ μοῦ
 ἡκρυβε. Μιλοῦσαμε πάντα γιὰ χαρὲς, καὶ ἱστοροῦσαμε τὰ ὄνειρά μας,
 ἡκρυφκρατημένα ὅμως πάντα καὶ ἡρεμα. "Ὑστερα σιωποῦσαμε καὶ βυθί-
 ζηκαμε τὴν ματιὰ μας στὸν οὐρανὸ. Τ' ἀστέρια μᾶς ράντιζαν ἀσημένιες
 ὀπτηχτίδες, κ' ἡ ὕγρασία τῆς ρεματιᾶς μᾶς νάρκωνε. Νιῶθαμε νὰ διαλυό-
 τοχαστε σιγὰ σιγὰ μέσα στὸ ἄπειρο...

"Ὅμως, τὸ βράδι ἐκεῖνο, μόλις καθήσαμε, ἔγειρε στὸ στήθος μου ἡ
 ρεματιᾶς Μαργαρίτα πνιγμένη στοὺς λυγμούς, κι ὀλο μοῦ ἔλεγε τρέμοντας:

—Φοβοῦμαι... Φοβοῦμαι...

Δὲν μπόρεσα τίποτε νὰ τῆς πῶ ἀμέσως. "Ὅλες μου οἱ δυνάμεις
 ἡκρυβισαν, καὶ δὲν ὑπῆρχε τρόπος νὰ στρώσω δυὸ λόγια νὰ τῆς
 ὀρήλλησω. Κάτι πηχτὸ καθόταν στὸ κεφάλι μου, σὰ μιὰ ὕψη σκουριά,
 ὅ ὅσο δὲν ἄφηνε τὸ μυαλό μου νὰ δουλέψει καὶ τὴν γλῶσσα μου νὰ κι-
 ὀρθῶθεῖ... "Ἦτανε βέβαια κ' ἡ ὕγρασία. Μὰ δὲν περιμένα καὶ τὸ ξέσπα-
 ρια αὐτό! Ὅ πιὸ δυνατὸς ἄνθρωπος πού γνώρισα ἐδὲς τὴν ζωὴ
 μου, ἦταν ἡ Μαργαρίτα, αὐτὴ πού καὶ σὲ μένα τὸ μίζερο στάλαξε
 ὀν αἰσιοδοξία τῆς γόνιμα καὶ μ' ἔκανε καινούργιο ἄνθρωπο. Ἡ αὐτο-
 ὀλοποιήσῃ της ἦτανε πάντοτε ἀκλόνητη, καὶ τὴν κερνοῦσε πλοῦσια καὶ
 ὀμμένα. Καὶ τώρα κλαίει!... Καημένη Μαργαρίτα, πὼς νὰ σὲ βοηθήσω;..

—Φοβοῦμαι!... μού λέει πάλι πνιχτά.

"Ἀρχισα κ' ἐγὼ νὰ κλαίω... Εἶναι φοβερὸ πράμα νὰ κλαῖνε δυὸ
 ὀρθῶρωποι καὶ νὰ μὴ ξαίρουν τὸ γιατί. Μὰ εἶναι φοβερῶτερο νὰ κλαῖς
 ροινος, ὅταν πιά μάθεις τὸ γιατί.

—Αῦριο φεύγω... Φεύγω πολὺ μακριὰ, καὶ δὲ θὰ σὲ ξαναῖδῶ...

Μοῦ ἔκλεισε τὸ στόμα μὲ τὸ χέρι μόλις εἶδε τὰ χεῖλια μου νὰ τρε-
 ὀποιάζουν, καὶ συνέχισε ἀποφασιστικά, σχεδὸν σκληρὰ:

—Αῦριο φεύγω. Μὲ θέλει ὁ πατέρας κοντὰ του, πέρα ἀπ' τοὺς
 ρεσανούς. "Ἐχει κάποιον συνέταιρο, λέει, καλὸ γιὰ μένα... Ἀρνήθηκα,
 ὀρνήθηκα μὲ πείσμα, ἀγαπημένε μου. Πίστεψε με... Πείσμωνε ὅμως
 τὸ πατέρας κι αῦριο φτάνει ἐδῶ... Ἐρχεται νὰ μὲ πάρει... Θὰ
 ὀππάρει μαζί του...

Καί γύρισε καί μέ κοίταξε φλογερά μέσα στά μάτια. Τά δάκρυα της λάμπανε μαργαριτάρια στό θαμπό φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, καί τρεμοπαίζανε τά χεῖλια της ἀπό λαχτάρα καί φόβο. "Ἐνωθα τά μελίγνια μου νά καίνε, ἐνῶ κρύος ἰδρώτας ἔλουζε τὸ κορμί μου. Κ' ἔμενα ἀκίνητος κι ἀμίλητος. "Ἄκουα τὴν καρδιά μου ποῦ χτυποῦσε δυνατά, μὰ εἶχα τὴν αἴσθησι τοῦ τάφου. Μούχλα θανατερῆ ἀνάδινε ἡ ρεματιά, θαρροῦσα, καί ἡ σκουριά κατακάθιζε βαριά πάνω στό μυαλό μου...

Δὲν ἀπολογοῦμαι τώρα. "Ὅχι!.. Καί ποιὸς μπορεῖ νά μέ ἀκούσει;.. Ἡ Μαργαρίτα ἔφυγε γιὰ πάντα, ἔφυγε, γιατί τὸ καταραμένο ἐκεῖνο βράδι δὲ μίλησα, δὲν κινήθηκα...

— Αὐριο φεύγω!.. Ἄκουσ;... "Ἐλα νά φύγουμε τώρα μόνοι. Μαζί σου πάω παντοῦ. Κ' ἐσύ πάντα μου ἔλεγες πῶς μαζί μου πᾶς ὡς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου... "Ἐλα νά φύγουμε...

«"Ἐλα νά φύγουμε!», ἀκόμα ἀντιδονάει μέσα μου σπαραχτικὴ ἡ φωνὴ της. Τί ὠφελεῖ πιά;...

Πέρασαν πέντε χρόνια ἀπὸ τότε. "Ὅση ἀδράνεια ἔδειξα τὸ βράδι ἐκεῖνο, ἄλλη τόση ἐνέργεια ἀνάπτυξα ὕστερα, ἀνώφελα ὅμως. Δὲν ἔρχονται κάθε μέρα οἱ μεγάλες στιγμὲς τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀνθρώπου. Χρόνια τίς περιμένεις; καί ἁφνικὰ ἀστράφουμε μπροστά σου στὴν εἰρηνικὴ ματιὰ μιᾶς κοπέλλας ποῦ κατεβαίνει ἀπ' τὸ βουνὸ φορτωμένη βατόμουρα, εἴτε στό φλογερό της δακρυσμένο βλέμμα ἅμα σοῦ λέει «"Ἐλα νά φύγουμε!» "Ἄν εἶσαι ἀπὸ στόφα δυνατὴ, τὴν παίρνεις καί φεύγεις καί πετᾶς ψηλὰ μέσα στό φῶς καί στὴ χαρά. Ἄλιώτικα, μένεις χαμόσυρτο σκουλήκι, καταδικασμένο νά ζεῖς στὴν ὑγρὴ σκοτεινιά τῆς γῆς, καί μάταια κάποτε ξεμυτιζεις στοῦ ἡλιοῦ τὸ φῶς, γιατί θά σὲ πατήσῃ ἀγροῖκο τὸ ποδάρι τοῦ διαβάτη ἢ θά σὲ τσιμπολογήσουν τὰ πουλιά...

Φιλοσοφίες, θά πεις, φτηνά λόγια, κούφιος φωνές! Μπορεῖ μὰ τὸ φαρμάκι τους μέ ποτίζει χρόνια τώρα. Ἡ μητέρα δὲν μποροῦσε πιά νά μέ καταλάβει, κ' ἔσβυσε πικραμένη ἕνα χειμερινὸ πρωί. Ἡ Λίλη ἤξαιρε μόνι νά γελά καί νά τραγουδάει ἀνόητα καί νά χορεύει μεθυσμένη ὡς τὸ πῶι. Τὴ βλέπω καί τώρα ἀκόμη νά στριφογυρνάει διαβολικά μπροστά μου, μέ τὰ ὑγρά, ἀχόρταγα χεῖλια της, κι ἀνατριχιάζω. Ἡ δουλιὰ μου ἔχασε τὸ χαρούμενο ρυθμὸ της καί καμιὰ χαρὰ δὲν μου δίνει πιά κι αὐτή. Τοὺς συντρόφους τῆς ἀμαρτίας καί τοὺς συνοδοιπόρους τῆς ἀπελπισίας μέσα στοὺς ἀτέλειωτους νυχτερινοὺς δρόμους τῆς πόλης, τοὺς παράτησα κι αὐτούς. Κ' εἶμαι μόνος, μόνος στό εἰρηνικὸ αὐτὸ χωριὸ τῆς μεγάλης μου χαρᾶς. Χτὲς ξαναπερπάτηξα ἕνα ἕνα τὰ δρομάκια του, καί περιπλανήθηκα στὰ τριγυρινὰ βουνά, ἀναπνέοντας ἀκόμη τὸ ἄρωμα τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀγάπης μας. Σήμερα εἶμαι ἄρρωστος. Καί δὲν ἔχω πιά τὴ Μαργαρίτα νά μέ πλημμυρίσει μέ τὴν ὑγεία τῆς νιότης της καί νά μέ παρασύρει στό ἀντικρυνὸ βουναλάκι.

"Ὅμως τί σημασία ἔχουνε πιά ὅλα τὰ παλιὰ ἢ καί τὰ τωρινά, κι ὅλα τὰ μελλούμενα γιὰ μένα; "Ὅ,τι πέρασε δὲν ξανάρχεται κι ὅ,τι εἶναι νά ρθεῖ, θά ρθεῖ. Ἀφέθηκα πιά στὴν τυφλὴ Μοῖρα. Καί νά μετανιώσω πιά δὲν ὠφελεῖ, γιατί δὲν μπορῶ ν' ἀντιδράσω. Εἶναι, βέβαια, κι αὐτὴ ἡ ὑγρασία, ποῦ σὰ σκουριά—τὸ ξινάπα—δὲν τὸ ξανάπα;..—κατακάθεται στό μυαλό μου καί μέ μουδιάζει...

Τὸ νερὸ ἀπὸ κάτω μέ προσηκαλεῖ... Πάω νά τὸ βρῶ...

— Συγχώρεσέ με, Μ

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο).

III. ΠΕΤΡΟΣ ΛΑΜΠΑΡΔΟΣ¹³ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ. Ὡς τὰ τῶρα μᾶς εἶναι γνωστοὶ τέσσερις Κρητικοὶ ζωγράφοι μετὰ τὸ ἐπώνυμο Λαμπάρδοι. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ διασημότερος εἶναι, ἀναμφίβολα, ὁ Ἐμμανουήλ, ἕνας αὐστηρὸς ὀπαδὸς τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καὶ γνήσιος ἀντιπρόσωπος τῆς Κρητικῆς τεχνοτροπίας. Κατώτερος τεχνίτης μὰ κι αὐτὸς αὐστηρὸς συνεχιστὴς τῆς βυζαντινῆς παράδοσης, σύγχρονος κ' ἴσως ἀδελφὸς τοῦ Ἐμμανουήλ, εἶναι ὁ Πέτρος Λαμπάρδος. Ὁ Δρ. Ν. Κυριαζῆς σὲ ναογραφικὸ-ἄρθρο του γιὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Τριμήκκληνης τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ, δημοσιευμένον στὰ «Κυπριακὰ Χρονικά», τ. ΣΤ., 1929, σ. 158, ἔχει σημειώσει: «Παλαιότερα ἀπὸ τὸ τέμπλον φαίνεται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντος ἐκατέρωθεν τὸν Δαυὶδ καὶ Σολομῶντα, μετὰ εἰλητάρια φέρουσα ὑπογραφὴν *χειρ Δημητρίου Ιερέως*. Τῆς Παναγίας ὑπάρχει εἰκὼν φέρουσα τὸ ἐπίθετον... Τροσδότησα καὶ τὴν ὑπογραφὴν *χειρ Πέτρου Λαμπάρδου* καὶ ἄλλη παλαιότερα ἀρκετὰ ὠραία». Ὅτι ὁ Πέτρος Λαμπάρδος εἶναι ὁ μετὰ τὸ ἴδιον ὄνομα γνωστὸς κρητικὸς ζωγράφος δὲ γεννᾶται ζήτημα. Ἡ εἰκόνα τούτῃ τοῦ Λαμπάρδου ἔχει ἔκτοτε δυστυχῶς ἐξαφανισθεῖ.

Ὁ Σισιλιάνος (σ. 74—75)¹⁴ ἀναφέρει τρεῖς Δημητρίους ζωγράφους. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ τρεῖς εἶναι ἱερεῖς. Ἐπειδὴ, ὅμως, δὲν ἔχω γνωρίσει καθόλου ἐργασία τῶν εἴτε στὸ πρωτότυπο, εἴτε σὲ φωτοτυπίες κ' ἐπειδὴ ἡ εἰκόνα, παρ' ὅλα τὰ καθαρὰ σημάδια τῆς σχολῆς τῆς, δὲν εἶναι χρονολογημένη ἀδυνατῶ νὰ κρίνω καὶ ν' ἀποφασίσω σὲ ποῖο Δημήτριο πρέπει ν' ἀποδοθεῖ:

Διαστάσεις: μκ. 1. 14 ἐκ. — πλ. 0. 79 ἐκ.

Ζωγραφισμένη σὲ λεπτὸ γύψινο ἐπίστρωμα ἀπάνω σὲ πινακίδα ἀπὸ ξύλο. Τὰ σανίδια τῆς πινακίδας ἐνώνονται ἀνάμεσῳ τοὺς μετὰ μικρὰς ξύλινες σφήνες ποὺ ἔχουν τοῦτο τὸ σχῆμα: \times κ' ὑποστηρίζονται ἀπὸ τρεῖς ξύλινους μικροὺς μοχλοὺς βαλμένους σὲ κανονικὴ ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλο ἀπόσταση. Τὸ ἐπίπεδο χρυσοῦ ἔχει ξαναμπογιατισθεῖ, πρὶν δέκα περίπου χρόνια, ἀπὸ κάποιον ἀδέξιο ἐλαιοχρωματιστὴν ποὺ ἔβαλε χέρι ἐπίσης σ' ὀλάκερην τὴν εἰκόνα. Τὸ πορτραῖτο τοῦ Χριστοῦ φτάνοντας ἴσαμε τὴ μέση περίπου. Ὁ φωτοστέφανος ἔκτυπος ἀπὸ γύψο μ' ἑλαφρὰ ἀνάγλυφο ξόμπλι ἄνθινης γκιρλάντας καὶ τὰ γράμματα Ο ΩΝ. Ὁ Χριστὸς φορᾷ κόκκινον χιτῶνα μετὰ ἱμάτιον σκεπασμένον ἀπὸ σχηματικὴ διακόσμηση σὲ χρῶμα χρυσοῦ, πράσινον καὶ κόκκινον. Οἱ σκιᾶς σὲ σκοτεινὸν χρῶμα. Μετὰ τὸ δεξιὸν χέρι εὐλογεῖ, μετὰ τὸ ζερβὸν κρατεῖ ἀνοικτὸ εὐαγγέλιον μετὰ τούτῃ τὴν ἐπιγραφὴν:

13. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τ. ΙΕ., σ. 749γ.

14. op. cit.

ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΤΟ ΦΩΣ	ΕΝ ΤΗ ΣΚΟΤΙΑ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	ΑΛΛ ΕΞΕΙ ΤΟ ΦΩΣ
Ο ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ ΕΜΟΙ	ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΔΕΥΤΕ ΠΑΝΤΕΣ
ΟΥ ΜΗ ΠΕΡΙΠΑΤΗΣΕΙ	ΟΙ ΚΟΠΙΩΝΤΕΣ ΚΑΙ
	ΕΝ ΠΕΦΟΡΤΙΣΜΕΝΟΙ

Δεξιά κι άριστερά από πάνω — κάτω τὰ πορτραίτα τῶν δώδεκα ἀποστόλων — ἔξι στὴν κάθε σειρά — σὲ στηθάρια μέσα. Ἐπίσης στὸ δεξὶ ἀπάνω μέρος ὁ προφήτης Σολομῶν καὶ στὸ ζερβὶ ὁ Δαυῖδ. Κρατᾶ ὁ καθένας εἰλητάριο. Στὸ εἰλητάριο τοῦ πρώτου διαβάζει κανένας τὴν ἐπόμενη ἐπιγραφή :

ΕΥΛΟΓΗ
ΜΕΝΟ
Σ Ο ΕΡ
ΧΟΜΕ
ΝΟΣ Ε
Ν ΟΝΟ
ΜΑΤ

Σ' ἐκεῖνο τοῦ δευτέρου :

ΕΚ ΣΤΟΜ
ΑΤΟΣ ΝΗ
ΠΙΩΝ Κ
ΑΙ ΘΗΛΑ
ΖΩΝΤΩΝ
ΚΑΤΑΡΤΙ
ΣΩ ΑΙΝ
ΟΝ

Στὴ δεξιά κάτω γωνία ἡ ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου :

ΧΕΙΡ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΕΡΕΩΣ

ΙV. ΜΙΧΑΗΛ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΥΣ Ὁ Σισιλιάνος (σ. 140) χωρὶς βιογραφικὰ ἢ ἄλλα σχόλια ἀναφέρει μιὰ καὶ μόνη εἰκόνα τοῦ ποῦ βρισκόταν στὸ προσκυνητάρι, ὅταν τὴν εἶχε δεῖ ὁ Μ. Ζησίου, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Μυστρά, χρονολογημένη ἈΨΠς' (1786). Ἔργο του εἶναι ἐπίσης εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ στὸ δεσποτικὸ θρόνο τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς Κύκκου. Πρῶτος ποῦ τὴν πρόσεξε καὶ δημοσίευσε τὴν ἐπιγραφή τῆς χωρὶς καμμιά περιγραφή, οὔτε σχόλιο, εἶναι ὁ Δρ. Ν. Κυριαζῆς στὰ «Κυπριακὰ Χρονικά», τ. ΙΓ', 1937, σ. 234.

Διαστάσεις : μκ. 0. 52 ἐκ. — 0. 34½ ἐκ.

Ὁ Χριστὸς καθισμένος ἐπὶ θρόνου μὲ πλήρη ἀρχιερατικὴ στολή καὶ μίτρα περικλεισμένη σὲ φεγγίο μέσα. Ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ φεγγίου τὰ γράμματα Ο καὶ Ν. Ὁ θρόνος σὰν ἀπὸ περιπελεγμένο καλαμόξυλο. Ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς εὐλογεῖ καὶ μὲ τὰ δύο του χέρια. Ἀνοιχτὸ εὐαγγέλιο στὰ γόνατα του ἀπάνω μὲ τὴν ἐπιγραφή :

ΟΤΑΝ ΕΛ	ΑΓΙΟΙ ΑΓΓΕ
ΘΗ Ο ΥΙΟΣ	ΛΟΙ ΜΕΤ ΑΥ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩ	ΤΟΥ ΤΟΤΕ ΚΑ
ΠΟΥ ΕΝ ΤΗ	ΘΙΣΕΙ ΕΠΙ ΘΡΟ
ΔΟΞΗ ΑΥΤΟΥ	ΝΟΥ ΔΟΞΗΣ
ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ	ΑΥΤΟΥ

Ἐκ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης μεριᾶς τῆς κεφαλῆς :

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ	—	ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΩΝ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΣ	—	ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ

Περιστοιχίζεται δὲ ἀπὸ τὰ ἀγγελικὰ τάγματα τῶν πολυθυμιάτων βασιλικῶν Χερουβίμ, τῶν ἐξαπτέρυγων Σεραφίμ, τῶν Ἐξουσιῶν, Ἀρχαγγέλων, Ἀρχῶν, Δυνάμεων, Κυριοτήτων. Τὸ κάθε τάγμα στὴν πρεπούμενη στάση καὶ μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ταξικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀναπαριστάνεται νὰ ψάλλει τοὺς δικούς του καθωρισμένους ὕμνους γραμμένους σὲ ταινίες ἀπάνω. Οἱ Ἄγγελοι θυμιάζουν ψάλλοντας: «Δεῦτε προσκυνήσωμεν τῷ Βασιλεῖ». Ἀντιφωνοῦν οἱ Ἀρχάγγελοι «Ἅγιος ὁ Θεὸς, Ἅγιος ἰσχυρὸς, Ἅγιος ἀθάνατος». Στὶς κάτω γωνίες οἱ Εὐαγγελιστὲς: δεξιὰ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Λουκᾶς, ἀριστερά, ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος. Μὲ τὰ γνωστὰ σύμβολα τοὺς ἀναπαριστάνονται ἀρχίζοντας τὸ πρῶτο κεφάλαιο τῶν εὐγγελίων των. Καὶ κάτω-κάτω ἀνοιχτὸ εἰλητᾶριο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

ΦΙΛΟΙΚΤΙΡΜΟΝ ΔΕΣΠΟΤΑ ΚΥΡΙΕ ΤΟΥ ΕΛΕΟΥΣ
ΟΙΚΤΙΡΟΝ ΜΕ ΤΟΝ ΔΟΥΛΟΝ ΣΙΟΥΙ ΑΦΑΤΩ ΣΙΟΥΙ ΕΛΕΕΙ
ΤΟΝ ΞΕΝΟΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ ΤΗΣ ΚΥΚΚΟΥ ΚΑΘΗΓΕΤΗΝ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΟΙ ΛΥΣΙΝ ΔΟΥΣ ΕΙΤΑ ΣΗΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΝ
ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΟΣ ;, ΑΨ99ω;

Μπορεῖ κανένας νὰ εἰκάσει ἀπὸ τὰ προηγούμενα τὸ μέγεθος τῆς μικρογραφικῆς ἐργασίας ποὺ ἔγινε στὸ μικρὸ χῶρο τῆς εἰκόνας ποὺ μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματα—ἐναλλασσόμενο κόκκινο καὶ μπλὲ—τὸ ἀπλόχερα σκορπισμένο χρυσοὸ ποὺ στιβάζεται σκόπιμα γιὰ νὰ προσδώσει, κατὰ τὴν Δυτικὴ ἀντίληψη, μιὰν ὑπερκόσμια χάρη στὰ εἰκονογραφούμενα πρόσωπα καὶ νὰ ἐξάρει τὴν ἀγιωσύνη ἀκόμη. Τὰ πολυποίκιλτα στολίδια μὲ τὶς προεκτάσεις των ποὺ γιομίζουν ὅσο καὶ πλεονάζει τὸ χῶρο τοῦ ἐπιπέδου κατὰ τὴν ἀνθηρὴ τεχντροπία τοῦ baroque ποὺ ἀκολούθησε ὁ ὁ ζωγράφος.

Ἡ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΟΣΚΟΣ ἢ ΜΟΣΧΟΣ.—ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΟΣΚΟΣ. Ὁ Σισιλιανός¹⁵ στὸ βιβλίο του κάνει διάκριση μεταξὺ τῶν ἀγιογράφων Μόσκων καὶ Μόσχων. Μεταξὺ τῶν πρώτων τοποθετεῖ τὸν περίφημο Ἡλία ἢ ΚΗ:Ἡλιοῦ Μόσκον (1649—1686), τὸν Λέων ἢ Λέον Μόσκον (1648—1675), τὸν Ἰωάννη, πιθανὸ γιὸ τοῦ Ἡλιοῦ Μόσκου (1680—1714), καὶ μεταξὺ τῶν ἀδεύτερων τὸν μικρογράφο Ἀντώνιο Μόσχο καὶ τοὺς ἀδελφούς Δημήτριο καὶ Γεώργιο Μόσχο ἀπὸ τὸ Ναύπλιο (1606—1638).

15. *op. cit.* σ. 141 seq. Ν. Καλογεροπούλου, *op. cit.* σ. 66 seq. Δ. Πελεκάση, *Βυζαντινοὶ Ἀγιογράφοι*, Τεχνοκριτικὴ ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Κρητὸς Ἡλιοῦ Μόσκου (1649—1684), ἐν Ἀθήναις, 1933. *Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ.* τ. 12, σ. 402.

Θὰ παρατηρηθεῖ ἀμέσως πὼς οἱ δικοὶ μας Μόσκοι ἦταν ἄγνωστοὶ στὸ Σισιλιάνο καὶ σ' ὅσους ἀσχολήθηκαν μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων Μεταβυζαντινῶν Ἀγιογράφων. Πρῶτος ὁ R. Gunnis στὸ βιβλίο του «Historic Cyprus», (σ. 385) ἔγραψε σχετικὰ μὲ μιὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας στὸ εἰκονοστάσιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ στὸ χωριὸ Φρέναρος τῆς Ἀμμοχώστου: «... Nor has the iconostasis been spared, and with the icons, has been daubed over with oil paint. One of these icons, the BVM and child, was according to an inscription, painted by a certain Dimitri of Moscow in 1721!»

Τὸ λάθος τοῦ Gunnis πὼς ἡ εἰκόνα εἶναι ἔργο κάποιου Δημήτρη ἀπὸ τὴ Μόσχα τὸ διορθώνει ὁ T. Rice στὸ δικό του ἔργο «The Icons of Cyprus» (σ. 60): «A certain Dimitrios Moschos, who signs an icon dated 1721 in the church of the Archistrategos Michael of Phrenaros, was probably also an immigrant, or else was an importation. He is to be distinguished from two well-known Greek painters of the same name, Elias and John... Demitrios, if the Cyprus example is to be taken as characteristic work, was a painter of small capacity, and it would be charitable to regard the Phrenaros icon as early work.»

Ἀπὸ τὰ παραπάνω φαίνεται πὼς ὁ Δημήτριος τῆς εἰκόνας στὸ Φρέναρος δὲν μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸν τοιχογράφο Δημήτριο τοῦ Ναυπλίου καὶ πὼς δὲν ἦταν, ἐν πάσει περιπτώσει, Κυπριώτης ἀγιογράφος. Πιθανότατα ἦρθε καὶ δούλεψε στὴν Κύπρο. Ὁ ἴδιος ἀγιογράφος, ὅπως θὰ τὸ δοῦμε παρακάτω, ζωγράφησε τὸν Πρόδρομο στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας στὴ Δερύνεια.

(α) *Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας στὴ Δερύνεια.*

Διαστάσεις μκ. 1.5 ἑκ.—πλ. 0. 65.

Ζωγραφισμένος σὲ λεπτὸ γύψινο ἐπίστρωμα πάνω σὲ ξύλινη σαρκοφάγα. Τὸ ἐπίπεδο χρυσοῦ. Στὸ βάθος κόκκινοι βράχοι. Ὁ Ἅγιος ὀλόρθος, σὲ στάση τρία τέταρτα ἀναπαριστάνεται μὲ φτεροῦγες καὶ κεντητὸ φωτοστέφανο. Οἱ φτεροῦγες φωτίζονται μὲ παράλληλες, λεπτὲς χρυσοῦ γραμμές. Φορεῖ τριχωτὸ δέρμα καμήλου κι ἀπὸ πάνω ἀνοιχτόχρωμο πράσινο χιτῶνα. Τὰ πόδια καὶ οἱ βραχίονες γυμνοί. Μὲ τὸ ἀριστερὸ χερί εὐλογεῖ καὶ μὲ τὸ δεξιὸ κρατεῖ κοντάρι ποῦ τελειώνει σ' ἀδαμαντοστόλιστο σταυρὸ καθὼς καὶ εἰλητάριο μὲ τοῦτῃ τὴν ἐπιγραφή:

ΜΕΤΑΝΟΕΙΤΕ ΗΓΓΙΚΕ
ΓΑΡ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ
Ο ΕΧΩΝ Δ
ΥΟ ΧΙΤΩΝΑΣ ΜΕΤΑΔΟΤ
Ω ΤΩ ΜΗ ΕΧΟΝΤΙ ΚΑΙ Ο ΕΧ
ΩΝ ΒΡΩΜΑΤΑ ΟΜΟΙΩ
Σ ΠΟΙΗΤΩ

Στὴ δεξιὰ ἀπάνω γωνιά:

ΓΙ ⲒⲚ
Ο Α
Ο
Σ

Ἄπο κάτω σέ μικρὴ εἰκόνα ὁ Χριστὸς μὲ τὰ συντομογραφικὰ γράμματα IC XC, καὶ στὴν ἀριστερὴ ἀπάνω γωνία συντομογραφικὰ

Ὁ ἈΡΟΣ

Στὴ δεξιὰ κάτω γωνία ἡ ἀποκομμένη κεφαλὴ τοῦ Προδρόμου περικλεισμένη σέ φωτοστέφανο. Καὶ στὴν ἀριστερὴ κάτω γωνία τούτῃ ἡ ἐπιγραφή:

17Ω716

ΣΕΠΤΕΒΡΙΟΥ

ΩΣ. ΧΙΡ ΔΙ

ΜΙΤΡΙΟΥ ΜΟΣΚΟΥ

(β) Ἡ Παναγία Βρεφοκρατοῦσα στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, στὸ Φρέναρος, περικλεισμένη σέ πολυποίκιλτο πλαίσιο.

Διαστάσεις: μκ. 1. 01 ἐκ. × πλ. 0. 71 ἐκ.

Ἡ προσωнуμία συντετμημένη ΜΡ—ΘΕ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλῃ μεριά. Τὸ ἴδιο τοποθετημένοι οἱ Ἀρχάγγελοι Γ καὶ Μ βαστάζουν στέμμα ἀπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴ πού εἶναι περικλεισμένη σέ κεντητὸ φωτοστέφανο. Ἐνθρονισμένη καὶ καθισμένη σέ κόκκινο μαξιλάρι φορεῖ μπλε χιτῶνα καὶ ἐρυθρὸ μαφόριο. Ὁ Χριστὸς βρέφος κάθεται στὰ γόνατα τῆς ἀπάνω. Ἄπο τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλῃ μεριά τοῦ φωτοστέφανου τοῦ βρέφους οἱ λέξεις Ο -ΩΝ. Μὲ τὸ δεξιὸ χέρι εὐλογεῖ καὶ μὲ τ' ἀριστερὸ κρατεῖ εὐαγγέλιο στολισμένο μὲ πολύτιμα πετράδια. Στὶς τέσσερις πλευρὰς τοῦ θρόνου, ἀπὸ δεξιὰ-ἀριστερά, ἀπάνω καὶ κάτω, οἱ προφῆτες Δανιὴλ, Ἰσαίας, Δαυὶδ καὶ Σολομών. Ὁ καθένας κρατεῖ εἰλητάριο ἐπιγραφή:

Δανιὴλ:	Ἐθεώρεις ὦ Βασιλεῦ, κλπ
Ἰσαίας:	Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται, κλπ
Δαυὶδ:	Πάρεσι ἡ Βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ, κλπ
Σολομών:	Πολλὰ θεοτόκε γενεαί, κλπ

Κάτω ἀπὸ τὸν προφήτη Δαυὶδ πρὸς τὴ δεξιὰ γωνία ἡ ἐπόμενη κοκκινὴ χρομωμὴ ἐπιγραφή:

16. Ἡ εἰκόνα εἶναι σύγχρονη μὲ τὴν ἀνοικοδόμησι μέρους τῆς δίτρουλης μεσαιωνικῆς ἐκκλησίας σύμφωνα μὲ μιὰν ἐπιγραφή στὸν ἐξωτερικὸ νότιο τοῖχο. Νεώτερες ἀποκόμα ἐπιδιορθώσεις ἔγιναν στὰ 1883.

17ΩΙ. ΜΑΡ

ΤΙΟΥ. 9

ΧΕΙΡ ΔΗ

ΜΗΤΡΙΟΥ

ΜΟΣΧΟΥ

Ὁ ζωγράφος ὑπογράφεται Μόσχος καὶ Μόσκος καὶ μὲ τὰ δυὸ αὐτὰ πενιχρὰ δείγματα τῆς τέχνης του, πού ὁ καθηγ. Rice θεωρεῖ ὡς πρωτόλεια, ἀκολουθεῖ τῇ βενετοκρητικῇ σχολῇ κατὰ πόδας. Φαίνεται ἀκόμη πὼς ἡ γνώμη ὅτι οἱ δυὸ αὐτὲς εἰκόνες δὲν εἶχαν φερθεῖ ἀπ' ἔξω, ἀλλ' ὅτι εἶχαν κατασκευασθεῖ στὸν τόπο εἶναι ἡ ὀρθότερη.

Τοῦ ΙΑΚΩΒΟΥ ΜΟΣΚΟΥ γνωρίζουμε ἐξάλλου τρεῖς εἰκόνες. Οἱ δυὸ—ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Παναγία—βρίσκονται στὸ εἰκονοστάσιο τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, κτισμένου στὸν ὁμώνυμο λόφο πάνω, μισὸ μίλι περίπου ἀπὸ τὰ δημοτικὰ ὄρια τῆς Λευκωσίας καὶ μονάχα ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἔχει τὴν ὑπογραφή του. Ἀπὸ τὴ σύγκριση, ὅμως, μεταξὺ τῶν δυὸ αὐτῶν εἰκόνων δὲν χωρεῖ οὔτε καὶ ἡ ἐλάχιστη ἀμφιβολία πὼς ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας εἶναι ἔργο τοῦ ἴδιου ζωγράφου. Τὰ βημόθυρα ἀκόμη εἶναι πιθανώτατα δική του ἐργασία. Ἡ τρίτη εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μὲ ὑπογραφή κι αὐτὴ, βρίσκεται στὸν Ἅγιο Λάζαρο τῆς Λάρνακας, κρεμασμένη στὸ βόρειο τοῖχο ἀπάνω, κοντὰ στὴ βόρεια θύρα τοῦ ἱεροῦ. Ὁ Δρ. Κυριαζῆς τὴν πρόσεξε καὶ τὴν περιγράφει στὸν ΣΤ. τόμ., (1929), σ. 47, τῶν «Κυπριακῶν Χρονικῶν.» Ἐδῶ περιγράφονται κ' ἐξετάζονται γιὰ πρώτη φορά οἱ δυὸ εἰκόνες τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς:

(α) *Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ* πού ἀναπαριστάνεται ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς.

Διαστάσεις: μκ. 1. μ. × πλ. 0.50 ἐκ.

Ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ προσωνομία:

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΕΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥ

ΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ

Ἐπίσης ἡ συνηθισμένη συντομογραφία IC—XP.

Ὁ Χριστὸς ἐν πλήρει ἀρχιερατικῇ στολῇ, χωρὶς ποιμαντορικὴ ράβδο, ἐνθρονισμένος καὶ φορώντας δεσποτικὴ μίτρα. Οἱ τέσσερις εὐαγγελιστὲς $\overline{\text{IQ}}$ — $\overline{\text{MΘ}}$ $\overline{\text{AK}}$ — $\overline{\text{MK}}$ στὶς τέσσερις γωνιές. Μὲ τὸ δεξιὸ χέρι εὐλογεῖ καὶ μὲ

τ' ἀριστερὸ κρατεῖ ἀνοιχτὸ εὐαγγέλιο μὲ τὴν ἐπόμενη ἐπιγραφή:

ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΤΟ
ΦΩΣ ΤΟΥ ΚΟΣ
ΜΟΥ Ο ΑΚΟΛΟΥ
ΘΩΝ ΕΜΟΙ
ΟΥ ΜΗ ΠΕΡΙ
ΠΑΤΗΣΗ ΕΝ
ΤΗ ΣΚΟΤΙΑ

ΕΓΩ ΕΙΜΙ Ο
ΑΡΤΟΣ ΤΗΣ ΖΩ
ΗΣ Ο ΕΡΧΟ
ΜΕΝΟΣ ΠΡΟΣ
ΜΕ ΟΥ ΜΗ ΠΕΙ
ΝΑΣΗ Κ[ΑΙ] Ο
ΠΙΣΤΕΥΩΝ

Τέσσερις ἄγγελοι ξεπροβάλλουν, δυὸ-δυὸ, πίσω ἀπὸ τοὺς ὤμους καὶ τὰ γόνατα του.

Στὴ δεξιὰ κάτω γωνιὰ ἡ ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου :

ΧΕΙΡ ΙΑΚΩ
ΒΟΥ ΜΟΣΚΟΥ
17Η

Καὶ στὴν ἀριστερὴ κάτω γωνιὰ τούτῃ ἡ ἀφιέρωση :

ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΤΟΥΜΑΖΕΙ
Κ(ΑΙ) ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΑΣ ΑΥΤΟΥ
ΕΥΓΕΝΟΥΣ

(β) *Ἡ Παναγία Βρεφοκρατούσα.*

Διαστάσεις: μκ. 0,98 ἐκ.—πλ. 0.61 ἐκ.

Ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς κεφαλῆς ἡ προσωυμία ΜΡ—ΘΥ. Ἐπίσης μοιρασμένη σὲ δυὸ ἢ διακριτικὴ ἐπιγραφή: Η ΕΛΕ—ΟΥΣΑ. Ἡ Παναγία κάθεται σὲ θρόνο, μὲ ράχη, ποῦ φαίνεται στολισμένος ἀπὸ πολύχρωμα καὶ πολύτιμα πετράδια. Φορεῖ βαθυπράσινο, κεντημένο μ' ἀνθισμένα κλωνιά, χιτώνα κ' ἐρυθρὸ μαφόριο, κεντημένο κι αὐτὸ μ' ἀνθισμένα κλωνιά διαφοροτικοῦ τύπου. Στὴ μέση, κατάστηθα τῆς καὶ στὰ γόνατα τῆς ἀπάνω, κάθεται ὁ Χριστὸς, βρέφος. Μὲ τὸ δεξιὸ χερί ὑποβαστάζει τὸ βρέφος, ἐνῶ τ' ἀριστερὸ ἀφήνεται νὰ πέσει παράλληλο πρὸς τὸ σῶμα τῆς. Οἱ φωτιστέφανοι τῶν χρυσοῦ κι ἀνάγλυφοι. Ὁ Χριστὸς κρατεῖ εἰλητάριο στ' ἀριστερὸ τοῦ χερί μὲ τούτῃ τὴν ἐπιγραφή :

Πῆ Α ΚΥ ΕΠΕ

ΜΕ, ΟΥ ΕΝΕ

ΚΕΝ ΕΧΡΙΣΕΝ

ΜΕ ΕΥΑΓΓΕΛΙ

ΣΑΣΘΕ ΠΤΩ

ΧΟΙΣ ΑΠΕΣΤΑΙ

ΚΕ ΜΕ

Ἀπὸ τὰ μπροστινὰ στηρίγματα τοῦ θρόνου, μέσα ἀπὸ τὰ δυὸ μῆλα, ξεπροβάλλουν, δεξιὰ ὁ προφήτης Δαυῖδ, ἀριστερὰ ὁ προφήτης Σολομών. Κ' οἱ δυὸ κρατοῦν εἰλητάρια μ' ἐπιγραφές.

VI. **EMMANΟΥΗΛ ΤΖΑΝΕ** 17 Ὑποτίθεται πὼς γενήθηκε τὴν πρώτη δεκατηρίδα τοῦ ἰζ' αἰῶνα στὸ Ρέθυμνο τῆς Κρήτης. Ἀπὸ τὴν πατρίδα του πρέπει νὰ φύγει πρὶν ἀπὸ τὴν ὑποδούλωση τῆς στοὺς Τούρκους. Πῆγε πρῶτα στὴν Κεφαλονιά, στὴν Κέρκυρα κατόπι καί, πιὸ ὕστερα, στὴ Βενε-

17. Δ. Σισιλιάνου, *op. cit.*, σ. 207—218. Ν. Δ. Καλογεροπούλου, *op. cit.*, σ. 79—81. Μ. Ἐλλ. Ἐγχ., σ. 736—737β. Στις δυὸ τελευταῖες παραπομπές σημειώνεται ἀρκετὴ βιβλιογραφία. Ἡ φιλολογικὴ τοῦ ἔργασια δὲν ἐνδιαφέρει σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ ἄρθρο.

τία. Ἐδῶ διορίστηκε ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων κ' ἐργάστηκε ὡς ζωγράφος, ἀγιογράφος σωστότερα, ἴσαμε τὸ τέλος τῆς ζωῆς του πρὸς τὸ τέλος τοῦ δεκάτου ἔβδομου αἰώνα. Σύγχρονος τῶν γνωστότερων ἀγιογράφων τῆς μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς, τοῦ Ἡλίου Μόσκου, τοῦ Βικτωρα, τοῦ Θεόδωρου Πουλάκι, κ. ἄ. ἀκούστηκε, μπορεῖ κανένας νὰ πεῖ, περισσότερο ἀπὸ τούτους, ἔγινε μαίτρ κι ὁ κόσμος ἔτρεχε κοντά του γιὰ νὰ ἐκπληρώσει κάθε θρησκευτικό του τάμα. Ἔτσι τοῦ δόθηκε ἀφορμὴ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ μιὰ μεγάλη ποικιλία θεμάτων καὶ νὰ δείξει ὡς ποῦ μποροῦσε νὰ φτάσει ἡ φαντασία του κ' ἡ τεχνικὴ δεξιότητά του. Κι' ὁμως ἡ πολλὴ ζήτησις τῆς δουλειᾶς του ἔγινε συχνὰ ἀφορμὴ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ ἐργαστήριό του εἰκόνες ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἐπιβεβλημένη ἢ πληθωρικὴ παραγωγή (mass production). Σ' αὐτὴ τὴν κατηγορίᾳ ἀνήκει ἐπίσης ἡ παρακάτω περιγραφόμενη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τέχνη του, στὶς ἀρχές αὐστηρὰ τυπικὴ, βυζαντινὴ στὴν πρώτη τῆς ἐκδήλωσις, ἀρχίζει μὲ τὸν καιρὸ, κάτω ἀπὸ τὶς δυτικὰς ἐπιδράσεις, τὸ ἄμεσο βενετσιάνικο περιβάλλον ποῦ τὸ ζοῦσε μέρα μὲ τὴ μέρα, ν' ἀναπτύσσεται καὶ νὰ σιμῶνει πρὸς τὴ φύση. Ἡ σύνδεσις του γίνεται πιὸ ἐλεύθερη, ἀναπνέει, κινεῖται ἀντικατοπτρίζει τὸν παλμὸ τῆς ζωῆς. Δεξιότηχνης μινιατουρίστας προσέχει τὴ λεπτομέρεια καὶ στρώνει μ' ἀπλοχερῶς τὰ ζωηρὰ καὶ θερμὰ χρώματα. Ἔτσι πλάθει τὴν Παναγίᾳ τὴ Λαμποβίτσια καὶ τὴν Προσκύνησι τῶν Μάγων.

Ἔργα του βρίσκονται στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο τῶν Ἀθηνῶν καὶ στὴ National Gallery τοῦ Λοντίνου (οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι Κοσμάς καὶ Δαμιανός), στὸ Μπενάκειο, στὴ Λοβέρδειο, στὸν Ἅγιο Γεώργιο τῶν Ἑλλήνων, σ' ἐκκλησιὰς τῆς Ζακύνθου, τῆς Κεφαλονιάς καὶ τῆς Κερκύρας, στὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Φιλοθέης στὴν Ἀθήνα καὶ σὲ διάφορες ἰδιωτικὰς συλλογὰς στὴν Ἑλλάδα.

Στὶς τόσες εἰκόνες του θὰ προστεθοῦν τώρα δυὸ ἄγνωστες κι ἀδημοσίευτες ποὺ βρίσκονται στὴν Κύπρο — ἓνας Χριστὸς καὶ μιὰ Παναγία. Κοσμοῦν σήμερὰ τὸ ἐξαιρετικὰ ὠραῖο εἰκονοστάσιό τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου στὴν Κυθρέα.¹⁸

(α) *Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.*

Διαστάσεις : μκ. 0. 92 καὶ πλ. 0. 69.

Ὁ Χριστὸς ἀντωπὸς (πορτραῖτο κεφαλῆς καὶ κορμοῦ), ζωγραφισμένος σὲ λεπτὸ γύψινο χρυσοῦ ἐπίστρωμα, ἀπάνω σὲ λινὸ, ποῦ σκεπάζει δυὸ σα-

18. Ἡ ἐκκλησία Ἁγία Θεοτόκος στὴν Κυθρέα, ποῦ σ' αὐτὴ βρίσκονται οἱ εἰκόνες τοῦ Τζάνε, εἶναι περιουσία τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου καὶ δὲν παρουσιάζει κανένα ἀρχιτεκτονικὸ ἐνδιαφέρον. Ἔχει ἓνα ἐξαιρετικὸ εἰκονοστάσιό ρυθμοῦ baroque ποῦ γι' αὐτὸ δαπάνησε ὁ Ἀρχπ. Χρῦσανθος (R. Gunnis, *Historic Cyprus* σ. 309. Στὸ γυναικωνίτη ὑπάρχει μιὰ Παναγία μὲ ὠραῖο πλαίσιο, εἰσαγωγή ἀπὸ τὴ Βενετία, καθὼς καὶ μιὰ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Μαύρας στὸ δεξιὸ τοῖχο ἀπάνω ποῦ τὶς ἔχει δημοσιεύσει ὁ Καθηγ. T. Rice : *Icons of Cyprus*, σ. 224 (πιν. 55) καὶ σ. 266 (πιν. 138). Ἐπίσης στὸ Ἱερό μέγα ἓνα ἐύλινο σεντούκι μὲ τὸ δικέφαλο σκαλισμὸν στὴν πρόσοψη. Ἡ κατάστασις τῶν εἰκόνων τοῦ Τζάνε εἶναι ἄθλια. Σχετικὰ μὲ τὴν οἰκοδομὴ τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει στὸν Κτηματολογικὸ Κώδικα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἀνέκδοτο πρακτικὸ τοῦ Ἀρχπ. Ἰωαννίκιου (σ. 22 καὶ δὲς ἐπίσης σ. 23 καὶ 24—25).

νίδες ένωμένες μ' ένα ξύλινο σύνδεσμο στο πίσω μέρος σέ σχήμα \times Οί σανίδες ύποστηρίζονται επίσης από δυο παράλληλα ξύλα καρφωμένα συμμετρικά άπάνω και κάτω. 'Η γνωστή συντομογραφία IC—XC από τή μιá και τήν άλλη μεριά τής κεφαλής καθώς και τά γράμματα Ο Ω Ν στο χρυσό φωτοστέφανο άπάνω. 'Ακόμα ή προσωνομία ό ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ ΘΕΟΣ.

Φορεϊ έρυθρό χιτώνα και πράσινο ιμάτιο. Οί σκιές με μαυρο κι ό φωτισμός με χρυσό χρώμα, κ' είναι μαστορική ή χρυτοκοντυλιά του. Με τό δεξι χέρι εύλογεί και με τό άριστερό κρατεί άνοιχτό εύαγγέλιο με τούτη τήν έπιγραφή :

ΕΓΩ ΕΙΜΙ	ΑΠΟΘΑ
Η ΑΝΑΣΤΑ	ΝΗ ΖΗΣΕ
ΣΙΣ ΚΑΙ	ΤΑΙ ΚΑΙ ΠΑΣ
Η ΖΩΗ	Ο ΖΩΗ ΚΑΙ
Ο ΠΙΣΤΕΥ	ΠΙΣΤΕΥΩΝ
ΩΝ ΕΙΣ	ΟΥ ΜΗ Α
ΕΜΕ ΚΑΝ	ΠΟΘΑΝΗ

Στό κάτω μέρος ή έπόμενη μονόγραμμη έπιγραφή :

ΧΕΙΡ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΙΕΡΕΩΣ ΤΟΥ ΤΖΑΝΕ ΑΧΠ'

(β) *Εικόνα τής Παναγίας.*

Διαστάσεις : οί ίδιες όπως και στο (α) παραπάνω.

'Επίσης ίδιος τρόπος τεχνικής κατασκευής.

'Η προσωνομία ΜΡ—ΘΥ σέ στηθάρια μέσα από τή μιá και τήν άλλη μεριά. Δεξιά ό 'Αρχάγγελος Μ κι' άριστερά ό Τ. Κρατούν μιá ταινία άπάνωθε τής Παναγίας με τούτη τήν έπιγραφή: Η ΓΑΛΑΚΤΟΤΡΟΦΗΣΑΣΑ ΤΟΝ ΣΤΕΦΟΝΤΑ ΠΑΣΑΝ ΠΝΟΗΝ. 'Η κεφαλή τής περιβάλλεται από χρυσό φεγγίο, φορεϊ δε πράσινο χιτώνα κ' έρυθρό μαφόριο. 'Ο Χριστός βρέφος με φεγγίο και τά γράμματα IC—XC από τή μιá και τήν άλλη μεριά, με λευκό χιτώνα κι άνοιχτό κιτρινόχρωμο ιμάτιο στ' άγκάλια τής Παναγίας θηλάζει. Στο 'κάτω μέρος τούτη ή μονόγραμμη έπιγραφή :

ΧΕΙΡ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΙΕΡΕΩΣ ΤΟΥ ΤΖΑΝΕ ΑΧΠ'.

'Η εικόνα τής Παναγίας, αντίθετα πρός τήν εικόνα του Χριστου, ξεχωρίζει και για τό σχέδιο και για τήν έκφραση. Μ' όλη τήν πιστή διατήρηση τών χρωμάτων τών φορεμάτων και τή διάταξη τους, ή αισθηματική τρυφερότητα τής μητέρας που έξωτερικεύεται μ' ένα έπιδεικτικό τρόπο φανερώνει τή έπίδραση τών δυτικών σχολών. 'Η Παναγία τώρα είναι μιá βενετσιάνικη Μαντόνα.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ.

Παροράματα : Στο πρώτο μέρος που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος νά διορθωθούν τά έπόμενα λάθη : σ. 399, γραμμή 3 και 4 από πάνω-κάτω), οί αριθμοί 1662 και 1622 νά διαβαστούν 1692.—(σ. 403, γραμ. 16 από πάνω-κάτω), ό αριθμός 1538 νά διαβαστεί 1530.—(σ. 404, γραμ. 4 από κάτω-πάνω), ή φράση «που αναλύει κ' άποπνέει» νά διαβαστεί «που άνάγκη ν' άποπνέει». 'Επίσης γραμ. 7 από κάτω-πάνω ό αριθμός 1797 νά διαβαστεί 1787.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΨΥΧΗ

Πάνω στα χιονισμένα βουνά της 'Αλβανίας γράφεται το ελληνικό έπος του είκοστού αιώνα με το σπαθί και με το ντουφέκι σε υπέροχες πράξεις ήρωισμού και αυτοθυσίας. Ο Έλληνικός λαός ζει τώρα στο στοιχείο του: μάχεται ξανά για την Τιμή και τη Λευτεριά. Μεθάει από το ύψηλό αυτό ιδανικό, κι άψηφώντας κάθε κίνδυνο προσοπίζει την τιμή της 'Ελλάδας και την έλευθερία της, όπως χίλιες φορές ως τώρα έκαναν οι πατέρες του, που αγιάσανε το χρώμα της με το αίμα τους. Μεγαλόπρεπος μέσα στη δίκαιη όργη του ο Έλληνας, γιατί βάνουσα και ύπουλα ζητήσανε παραφροσκαμένοι άνθρωπάκηδες να του πατήσουν την τιμή του, χτύπησε θανάσιμα την ταπεινή άτιμία, κι όρθώνοντας τ' άναστημά του φοβερό κι άκαταμάχητο, έδιωξε τους άλαζονικούς σκλαβωτές πριν προρτίσουν να μολύνουν τον ελληνικό αέρα με την παρουσία τους, πριν άνασάνουν. Μέσα στα στήθια του ή ύβρισμένη Λευτεριά φούντωσε και γίνηκε δύναμη άκατάλυτη, που συντρίβει στο πέρασμά της τις όρδες των τυράννων, γίνηκε φλόγα ιερή, που τον μεταριώνει ως τους φωτεινούς ούρανοους της άθανασίας. Η Τιμή της 'Ελλάδας σώθηκε με την έξεγερση κι αντίστασή της, και μαζί όλου του κόσμου ή τιμή. Η έλευθερία της 'Ελλάδας σώθηκε, κι άπλώνεται τώρα ένεργητική πιό πέρα από τα χτεσινά σύνορά της λυτρώνοντας τα παιδιά της. Γιατί ο ελληνικός λαός προχωρεί τώρα σ' άλλους άγώνες ιερούς: πολεμάει για τη δικαιοσύνη συντρίβοντας άνεπανόρθωτα τα χέρια της άδικίας, που θελήσανε ν' άπλώσουν άχόρταγα και καταστρεπτικά πάνω στη χώρα που δογμάτισε πώς «έν τή δικαιοσύνη συλλήβδην πάσα άρετή έστιν»· κι άγωνίζεται τώρα να έπανορθώσει τις άδικίες, που γίνανε πρωτότερα εις βάρος του από τους δυνατούς, που κόψανε από τον ελληνικό κορμό γνήσια ελληνικά κλαριά. Έτσι οι Βορειοηπειώτες ξανάρχουνται στη στοργική μητρική άγκαλιά. Και με τη σειρά τους ένα ένα τα κομάτια του άλύτρωτου Έλληνισμού θα ένωθούν σε λόγο, για ν' άποτελέσουν τη Μεγάλη Έλλάδα.

Χαίρεται ή καρδιά του ανθρώπου για το θαύμα που συντελείται, κ' είναι μακάριοι όσοι συμβάλλουν σ' αυτό. Το γέννησε ή άδάμαστη ελληνική ψυχή, που ζαίρει ν' άντικρύζει και την ειρήνη δημιουργι-

κά και τον πόλεμο τολημρά και νικηφόρα. Ποτισμένη ή ελληνική ψυχή με την πείρα των αιώνων, θρεμμένος ο Έλληνισμός από κινδύνους και συφορές όσο κι από δόξες κ' ευτυχίες, περισσότερο από κάθε άλλο λαό πάνω στη γή, νιώθει βαθιά τη σημασία του άγώνα του, γιατί νιώθει βαθιά και την άξια της ζωής του μέσα στην Ιστορία. Του είναι συνείδηση ολοζώντανη το φωτεινό πέρασμά του μέσα στον παγκόσμιο πολιτισμό, και θέλει να το συνεχίσει το ίδιο λαμπρό και μεγάλο. Κ' έδειξε πώς έχει και τη δύναμη να το συνεχίσει άξια. Γιατί δέν είναι άπληη πατραγαθία που έσπρωξε σήμερα τον Έλληνισμό να σηκωθεί άκατάβλητος ενάντια στη βία. Είναι συνειδητή επίγνωση της άξίας και δύναμης του, που τόν άνυψώνει και σ' άμιλλαν άκόμη να παραφέρει με τ' άνυπέρβλητα έργα των πιό δοξασμένων ήμερών της ελληνικής ιστορίας.

Ύπερήφανη, άγνη και φλογερή ή έθνική ψυχή της 'Ελλάδας τινάζεται άγέρωχο λιοντάρι, για να χαρίσει ξανά στον κόσμο τη χαρά της συναίσθησης, πώς μονάχα ο τίμιος και λύτερος άνθρωπος άξίζει να ζει· και πώς μόνο, όποιος κερδίζει το θείο αυτό δώρο με το χέρι του, έχει το δικαίωμα να λογαριάζεται στη ζωή. Γι αυτό, κάθε θυσία άτομική είναι μικρή μπροστά στον ιερόν όργανισμό της έθνικής ψυχής, που σκιρτά σήμερα μέσα στον πανελλήνιο άγώνα της έλευθερίας. Δέν ύπάρχει τίποτα σήμερα για τον πραγματικό Έλληνα, που να έρχεται πρώτο μπροστά στον ιερό ελληνικό άγώνα. Κ' είναι, άλήθεια, χαρά Θεού που τώρα όλων των Έλλήνων ή σκέψη και ή δράση μόνο για την ελληνική νίκη κατευθύνεται. Δέν ύπάρχουν σήμερα προσωπικά συμφέροντα. Η έθνική ψυχή, παντοδύναμη, έσβυσε το άτομο μέσα στο μεγάλο άνωλιόμενο σύνολο, και το έκανε να διαθέσει άυθόρμητα όλες του τις δυνάμεις, πνευματικές και υλικές, στο βωμό της 'Ελλάδας. Γιατί ή έθνική ψυχή, που ζει τρανή μέσα στον κάθε Έλληνα, τον κάνει να νιώθει πώς λιποτάχτης δέν είναι μόνο εκείνος που στο πεδίο της μάχης έγκαταλείπει τη θέση του, μα κι όποιος, όπου κι άν βρίσκεται, δέν έπραξε και δέν έδωσε ό,τι μπορούσε να πράξει και να δώσει στον ελληνικό άγώνα. Λιποτάχτης άκόμα είναι κι όποιος έχει ένδοξασμούς, κείνος που θρέφεται με την ήττοπάθεια, ο στενόκαρδος κι ο άνυπόμονος. Το κακομοίρικο ύφος δέν ταιριάζει στο λαό που τόσο άντρικεια όρθώθηκε να υπερασπίσει την τιμή και την ανεξαρτησία του, που όστόσο ζαίρει καλά πώς χρειάζονται άκόμα θυσίες πολλές για να την ασφαλίσει. Γι αυτό προχωρεί με περίσκεψη και

σύνεση, ἀλλὰ καί μ' ἄσβεστο ἐνθουσιασμό καί πίστη στὴ βέβαιη τελικὴ νίκη.

Ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδας βλέπει πῶς κι ἄλλες δυσκολίες μπορεῖ νὰ παρουσιαστοῦν στὸ δρόμο τῆς. Οἱ ἀπόγονοι τῶν βαρβαρικῶν ὀρδῶν τῶν Κίμβρων καὶ τῶν Τευτόνων καὶ Οὐννων ἴσως νὰ θελήσουν νὰ βοηθήσουν καὶ νὰ στηρίξουν τὴ μικρὸ-χαρῆ, ξεπεσμένη γενιά τῶν Αὐγουστώνων ποῦ γοργὰ καταρρεῖ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ χτυπήματα. Μὰ δὲν εἶναι λόγος ν' ἀνησυχήσει ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, ποῦ σήμερα εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν ἡρωϊκῶν ψυχῶν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν ἑλληνικῆς ἱστορίας γεματῆς ἀπὸ γενναῖα ἔργα ἀπαράμιλλα. Ξαίρει πῶς «τὸν εὐγενῆ χρῆ ἢ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνηκέναι». Προπάντων ὅμως ξαίρει πῶς θὰ ἐπιζῆσει πάνω ἀπ' ὅλες τὶς μπόρες καὶ τὶς ἀνεμικὲς ποῦ ἀγρια θὰ πέσουν πάνω τῆς. Καὶ θὰ ζήσει ἡ Ἑλληνικὴ Ψυχὴ φωτεινὴ καὶ νικηφόρα, γιατί ἔχει τὴ δύναμη τῆς αἰωνιότητος.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ

Γιὰ τὴν πρόβλεψη τοῦ καιροῦ ὑπάρχουν καὶ ἐδῶ στὴν Κύπρο, ὅπως καὶ στὴν ἄλλην Ἑλλάδα, πολλὲς δεσποδαίμονιες καὶ προλήψεις, θεωρεῖται δὲ ὁ Αὐγουστος ὡς ὁ καλύτερος μῆνας γιὰ τὴν διεξαγωγὴ τῶν σχετικῶν παρατηρήσεων. Παρακάτω σημειώ- νουμε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς τρόπους αὐτοῦς γιὰ τὴν πρόβλεψη τοῦ καιροῦ ποῦ χρησιμοποιοῦνται ἰδίως στὰ ὄρεϊνά χωριὰ τῆς Μα- ραθῶσας, καὶ ξεχωριστὰ στὸν Κάμπο.

Μηνναλλάγια. Οἱ δώδεκα μέρες ποῦ περιλαμβάνονται ἀνάμεσα στὶς 3 καὶ 15 Αὐ- γοῦστου παραβάλλονται μὲ τοὺς 12 μῆνες ποῦ ἐπακολουθοῦν, σὲ τρόπο ποῦ ἡ 3ῃ Αὐ- γοῦστου νὰ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν Αὐγουστο, ἡ 4ῃ μὲ τὸ Σεπτέμβριο, ἡ 5ῃ μὲ τὸν Ὀκτώ- βριο κλπ. μέχρι τῆς 14ῃς ποῦ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν Ἰούλιο τοῦ ἐπόμενου ἔτους. Ἀνά- λογα μὲ τὶς ἀτμοσφαιρικές συνθήκες τῶν ἡμερῶν αὐτῶν προκαθορίζεται ὁ καιρὸς τῶν ἀντιστοιχῶν μηνῶν καὶ γίνονται τὰ προ- γνωστικά καὶ οἱ προβλέψεις γιὰ τὴν ὁμβρη- ροσὴ καὶ τὴν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς ἐσο- μένης ἐποχῆς τοῦ νέου χρόνου.

Ἡ μέρα ποῦ δὲν ἔχει νέφη σημαίνει πῶς ὁ ἀντιστοιχὸς μῆνας θάναί ξηρὸς καὶ χω- ριὸς βροχῆ, κ' ἡ μέρα ποῦ ἔχει νέφη σημαί-

νει τὸναντίο πῶς ὁ ἀντιστοιχὸς μῆνας θάναί βροχερὸς καὶ γόνιμος. Ἄν τὰ νέφη εἶναι ἀραιὰ, τοῦτο σημαίνει πάλι πῶς τὰ νερά θὰ εἶναι λίγα, κι ἂν τὰ νέφη εἶναι πυκνὰ πῶς τὰ νερά θάναί πολλά. Νέφη ὡς τὸ μεσημέρι σημαίνουν πῶς ὁ ἀντιστοι- χὸς μῆνας θὰ εἶναι βροχερὸς μόνο στὶς 15 πρώτες μέρες του, καὶ νέφη ὕστερα ἀπ' τὸ μεσημέρι, πῶς οἱ βροχές θὰ πέσουνε στὶς τελευταῖες 15 μέρες του.

Οἱ δώδεκα αὐτὲς μέρες—ἀπὸ τὴς 3 ὡς τὴς 15 Αὐγουστού—λέγονται «μηνναλλάγια» κ' εἶναι κανονισμένες νὰ τελειώσουν πρὶν ἀπ' τὸ δεκαπενταῦγουστο.

Τὰ φύλλα τῆς συζιᾶς. Ἄλλη μέθοδος προβλεψέως τοῦ καιροῦ εἶναι ἡ ἐξῆς :

Τὸ βράδυ τῆς 31ῆς Ἰουλίου κόβουν 12 φύλλα ἀπὸ μιὰ μαύρη συκιά καὶ τὰ τοποθετοῦν στὴ γῆς κατὰ σειρὰν ἕξω στο ὑπαί- θρο. Γιὰ νὰ μὴν τὰ πάρει ὁ ἄερος, πιέζουν τὸ καθένα μὲ μιὰ πέτρα. Τὰ φύλλα αὐτὰ συμβολίζουν τοὺς 12 μῆνες καὶ τὸ πρῶτο ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν Αὐγουστο, τὸ δεύτερο μὲ τὸν Σεπτέμβριο καὶ οὕτω καθεξῆς.

Τὴν ἄλλη μερὰ τὸ πρῶτο—πρῶτὴ τοῦ Αὐ- γοῦστου—γίνεται ἡ παρατήρηση :

Ἄν ἕνα φύλλο ἔχει ἀπάνω του νοτιά, τοῦτο σημαίνει πῶς ὁ μῆνας ποῦ ἀντιστοι- χεῖ σ' αὐτὸ τὸ φύλλο θάναί βροχερὸς καὶ ἂν δὲν ἔχει τὸ ἐναντίο. Ἄν ἡ νοτιά εἶναι πολλή, τότε καὶ τὰ νερά θάναί πολλά, ἂν εἶναι λίγη πῶς τὰ νερά θὰ εἶναι λίγα καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ὁ ἀνθὸς τοῦ σπούρτελλου. Γιὰ τὴν πρό- βλεψη τοῦ καιροῦ, καὶ ἐπομένως τῆς καλῆς ἢ κακῆς ἐσοδείας τῶν δημητριακῶν, χρη- σιμοποιοῦν ἀκόμη καὶ τὴν ἐξῆς μέθοδο :

Παρατηροῦν τὸν ἀνθὸ τοῦ ἀσφόδελου, (σπούρτελλου—κρομμυδοαβρόσφυλλας). Ἄν ὁ ἀνθὸς αὐτοῦ δέσει σὲ καρπὸ κ' οἱ καρποὶ του γίνουν γεμάτοι κ' εὐρωστοί, τότε κ' ἡ ἐσοδεία τῶν δημητριακῶν ποῦ θὰ ἐπακο- λουθήσει θάναί ἱκανοποιητικὴ, διαφορετικὰ ἀνάλογα μὲ τὴ διαμόρφωση τοῦ καρποῦ τοῦ ἀσφόδελου θάναί μέτρια, κακὴ κλπ.

Τὸ πέρασμα τῶν γέρανων. Ἄν τὸν Αὐ- γουστο περάσουν πάνω ἀπ' τὸ χωριὸ οἱ γέρανοι, τοῦτο θεωρεῖται ὡς καλὸς οἰω- νὸς καὶ σημαίνει πῶς θὰ ρθεῖ καλοχρονιά.

Ἀμεοὺς προβλέψεις. Ὅταν τρεμοσβύνει ὁ πολικὸς ἢ «Γερυνιώτης» ὅπως τὸν λέν στὸν Κάμπο—γιατὶ φαίνεται ἀπ' τὸ μέρος τῆς Κερύνιας—τοῦτο σημαίνει πῶς θὰ βρέξει. Βροχερὸ καιρὸ σημαίνουν κ' οἱ ἀστρα- πὲς ποῦ βγαίνουν ἀπὸ τὴν πέτρα τοῦ Λι- μνίτη (ΒΔ. τοῦ Κάμπου).

Ὅταν τὰ νέφη κατεβαίνουν στὸν Κόρνο, ὁ καιρὸς θὰ εἶναι πάλι βροχερὸς.

“Όταν ὁ ἀέρας «τραγουδά» πάνω στὴ Φαούται καὶ τὸν “Ἄην Ἡλίαν» θὰ βρέξει.
 “Όταν «τραγουδά» ἡ «μούττη τῆς Παπαδικῆς καὶ τοῦ Κουκκουτοῦ» τὴν ἑπομένη θὰ ἔχει ἄνεμο.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΝΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τώρα πού ἡ Ἐπιτροπεία τοῦ Φιλολογικοῦ Διαγωνίσματος προκήρυξε διαγωνισμό με θέμα «Ἡ Κύπρος κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐπιτόπιοι παραδόσεις περὶ τῆς συμμετοχῆς τῆς Κύπρου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνεγεροσίας», δὲν εἶναι ἄσκοπο γιὰ ἐκείνους πού ἔτυχε νὰ ἔχουν στὴν κατοχὴ τους διάφορα ἔγγραφα ποῦ ρίπτουν ἔστω καὶ τὸ παραμικρὸ φῶς στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐνῶ δὲν εἶναι πολὺ μακρὰ μας, τόσον ὅμως ἀπέχει γιὰ δὲν καλομελετήθηκεν ἀκόμη—νὰ τὰ δημοσιεύσουν γιὰ τὴν χρῆσι ἐκείνων πού θὰ καταπιαστοῦν μετὸ θέμα τοῦ διαγωνίσματος.

Πραγματικά, ἕως τώρα δὲν διερευνηθῆκε ἀκόμη καλὰ καλὰ ἡ σελίδα αὐτὴ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος μας καὶ εἶναι πολὺ ἐπίκαιρος ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπιτροπείας. Κάποτε κάποτε ἔρχεται σὲ φῶς κανένα ἔγγραφο, ποῖος ξεύρει πού χωμέντο, τὸ ὁποῖο μᾶς παρουσιάζει νέα ὀνόματα προσώπων πού ἔπαιξαν τότε ἕνα μικρὸ ἢ μεγάλο ρόλο στὴν ἐθνικὴ μας ἐκείνη μυσταγωγία.

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργο, ἂν ἡ Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν ἢ ἡ Βιβλιοθήκη Φανερωμένης ἀνελάμβαναν νὰ καταρτίσουν ἕνα ἀρχεῖο εἰς τὸ ὁποῖο νὰ μαζεῦσουν ὅσα ἔγγραφα βροῦν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ κάμουν μιὰ σχετικὴ ἔκκληση σ' ὅλη τὴν Κύπρον προτρέποντες ὅλους ὅσους ἔχουν στὰ χεῖρα τους χαρτιά σχετιζόμενα μετὴν ἱστορία μας, ὄχι μόνον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως ἀλλὰ γενικὰ τῆς ὅλης Τουρκικῆς ἐποχῆς τοῦ νησιοῦ μας, νὰ τὰ δωρίσουν ἢ καὶ νὰ τὰ πωλήσουν στὰ ἄνω σωματεῖα καὶ νὰ ἀποτελέσουν μιὰ συλλογὴ σὰν ἐκείνη τοῦ Περικλέους Σεργέντη πού τελευταῖα ἀγοράσθηκε ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο καὶ κατετέθη στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. (Βλ. Ἐπιτηρῆς Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, Τόμος ΙΓ' σελ. 230).

Πόσα τέτια σπουδαῖα ἔγγραφα δὲν καταστρέφονται ἀπὸ ἀμάθεια ἢ ἀμέλεια ἐκείνων πού τὰ ἔχουν. Θυμᾶμαι ὁ μακαρίτης καὶ ἐνθουσιῶδης Κυπριολάτρης Λουκῆς Πιερίδης, τοῦ ὁποῖου ἡ Κυπριακὴ Βιβλιοθήκη θεωρεῖται δευτέρα μετὰ ἐκείνην τοῦ ἄλλοτε διοικητοῦ Λάρνακος, μακαρίτου καὶ αὐτοῦ, D. Cobham, μού ἐδείκνυε μιὰ μέρα μερικὰ φύλλα ἀπὸ ἕνα ἀρχεῖο τοῦ ἄλλοτε Βενετοῦ Προξένου στὴν Κύπρον, καὶ μού ἔλεγε ὅτι τὰ βρῆκε τυχαῖα σ' ἕνα μπακάλικο στὴν ἀγορὰ Λάρνακος, ὅπου ἐπωλήθησαν ἀπὸ κάποιον γιὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς σακουλάκια γιὰ ἐλιές καὶ σαρδέλλες.

Μετὰ τὴ μικρὴ αὐτὴ προεισαγωγὴ, δημοσιεύω σήμερα ἕνα ἔγγραφο τὸ ὁποῖον τίποτε δὲν ἀναφέρει γιὰ τὴν «συμμετοχὴ τῆς Κύπρου εἰς τὸν ἀγῶνα», εἶναι ὅμως ἐνδεικτικὸ τῆς καταστάσεως τότε. Προέρχεται δὲ ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο—ἄς ποῦμε—τοῦ Παύλου Μιχαηλίδου, ὁ ὁποῖος, κατὰ ἕνα ἄλλο ἔγγραφο—πιστοποιητικόν—τοῦ τότε εἰς Λάρνακα Προξένου τῆς Σουηδίας, ἦτο δραγουμάνος τότε τοῦ Προξένου τῆς Ρωσσίας—ἐκτός ὅμως τῆς δραγουμανίας του ἦτο καὶ τοιφλικάτορας καὶ εἶχε κάποιαν ἐπιτροπὴν φρακτικῶν ἀπὸ μερικὰ δὲ ἀντίγρῳνας καὶ Ὀλλανδίας, φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ Ἐθνομάρτυρα, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα δὲν εἶναι ἀναφέρεται εἰς ἕνα ἀπὸ αὐτά.

Ἐνα τέτιο πρόσωπο βέβαια δὲν μπορούσε νὰ μὲν στὸ νησί ἀτιμωρητὴ σὲ ἐποχὴ πού «τὸ φάσανον τοῦ βαρβάρου κατακτητοῦ ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν δυστυχῶν ραγιαδῶν», καὶ ἔφυγεν εἰς τὸ «Τριέστι τῆς Ἀουστρίας» μαζί με ἄλλους ἐπίσης καταφυγόντας γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἐκεῖ ἦλθε σὲ μεγάλες οἰκονομικῆς δυσχέρειας, πού τῆς συζύγου του Εὐφροσύνης τὰ κοσμήματα ριστιάνη. Τότε ἦλθε πρὸς αὐτὸν—βέβαια καὶ σὲ ἄλλους Κυπρίους—ἀρωγὸς μιὰ ἐπιτροπὴ, μιὰ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀγῶνος, μιὰ ἐπιμοτελειωμένο ἔγγραφο τοῦ λέγει ῥητῶς: «1822—ἡ πληρωμὴ πού ἀπὸ Τριέστι ἔλασεν ἡμεῖς οἱ ἐπιτρόποι τοῦ ἔθους: fiorini 1600».

Καὶ μόνη αὐτὴ ἡ πληροφορία ἔχει μεγάλην, νομίζω, σπουδαιότητα γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου μας, γιὰ τὴν δεικνύει κατὰ τὸν πειὸ ἐμφαντικὸ τρόπο ὅτι οἱ ἐκπατρισθέντες διὰ τῆς βίας πατριῶταί μας ἐθεωροῦντο ἀπὸ μιαν ἐπιτροπὴν πού ἱδρύθηκε σὲ ξένο καὶ ἐχθρικὸ μάλιστα μέρος (ἡ πατρίδα τοῦ Μετερνίχου δὲν ἔβλεπε μετὰ καλὸ μάτι τὴν Ἐπανάστασι) γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀγῶνα, ἐθεωροῦντο, λέγω, ὡς πάσχοντες γιὰ τὸν

1. Ὑψωμα Β. τοῦ Κάμπου.

2. Ὑψωμα Ν. τοῦ Κάμπου.

3. Ὑψωμα Α. τοῦ Κάμπου.

ἀγώνα αὐτό, καί ὡς ἄν τέτιοι ἀξιοί τῆς βοήθειας τῆς.

Τὸ ἔγγραφο εἶνε γραμμένο σὲ σφραγιστό χαρτί τῶν ἔξ Kentzer καί ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Διὰ τὸ παρόντος μου Μαρτυρικοῦ γράμματος δῆλον πῶς ἐγὼ ἢ κάτωθεν ὑπογεγραμμένην ὅτι διὰ ὅσον καιρὸν ἐστάθηκα εἰς τὴν δουλειαν τοῦ Αὐθεντός μου Παύλου Μιχαηλίδου καὶ κυρᾶς μου Κοκόνας Εὐφροσύνης σύζυγος του, εἶτε εἰς Κύπρον εἶτε ἐδῶ, μὲ εὐχαριστήσιον μου εὐένουσα ἀπὸ κοντά τους, ἕκαμα τὸν λογαριασμόν διὰ ὅσον μισθὸν ἤθελον νὰ λάβω, καὶ τὸν ἔλαβα εἰς φιορίνια τῆς αὐγούστης, ὅλον ὧν καὶ ἀνελλιπῶς, διὰ τοῦτο καὶ μὴ ἔχουσα δίκαιον διὰ νὰ ζητήσω εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὸν ἄνω εἰρημένον αὐθέντην καὶ κύριόν μου, οὔτε ἕνα τζεντέσιμον, ἢ παρὰν, ἔδωκα τὸ παρόν μου βεβαιωτικόν, καὶ Μαρτυρικόν, μὲ τὴν συμφωνίαν μάλιστα τούτην, ὅτι ἢ ἐγὼ ἢ οἱ γονεῖς μου ἢ συγγενεῖς μου ἀνίως καὶ δυστροπήσωμεν καὶ ζητήσωμεν ἀπὸ αὐτοῦς τίποτε διὰ μισθὸν μου, καὶ ἐγκαλέσωμεν αὐτούς, ὅποια δὴ ποτε ζημία τοὺς προξενηθεῖ ἐξ αἰτίας ἰδικῆς μας νὰ ἔχωσι κάθε ἰσχὺν καὶ δίκαιον διὰ νὰ εἰμποροῦσι νὰ λαμβάνωσι καὶ δικαστικῶς ἀπὸ ἐμὲ τὴν ζημίαν ὅπου ἤθελον λάβει ἐξ αἰτίας μου, ἵνα δὲ ἔχει τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ καὶ κριτηρίῳ τὸ παρόν, δίδωμι ἐνυπόγραφον καὶ ἑμμόρτυρον:—

Τριέτιν' 1824 : Δεκεμβρίου 18.

Ἰωάννης ὁ Μετόχης μαρτυρῶ

ἐγὼ ἢ Χρυσταλοῦ Θεοδόση βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν καὶ μὴ ἐξεύρουσα νὰ γράψω, σφραγιζῶ μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἰδίᾳ μου χειρὶ.

Δημήτριος Φράγκουδης

Μαρτυρῶ

Χ" Ἰωάννης Φρ. . .

μαρτυρῶ —

Δυστυχῶς, τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου μάρτυρος εἶνε πολὺ δυσανάγνωστον· μπορεῖ νὰ εἶνε Φράγκου, μπορεῖ καὶ Φραγκουδιού.

Π. Δ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

«Κυπριακαὶ Σπουδαί» Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν Τόμος Γ' (1939). Λευκωσία 1940. σ. IX+224. 6].

Ἡ Κύπρος δὲν ἀπόκτησε ἀκόμα μιὰ συνθετικὴν καὶ ὁλοκληρωμένην ἱστορίαν, ποῦ

νὰ δίνει ὀριστικὴν λύσιν στὰ ποικίλα προβλήματα τῶν διαφόρων σταδίων τοῦ ἱστορικοῦ τῆς βίου. Ἡ τελευταία σοβαρὴ σχετικὴ προσπάθεια ποῦ ἔγινε ἀπὸ τὸν Sir George Hill στάθηκε στὸ Ριχάρδο τὸν Λεοντόθυμο, καὶ τὴ συνέχειά της τὴν περιμένουμε μ' ἐνδιαφέρον. Ὡστόσο καὶ αὐτοῦ ἡ ἐργασία δὲν τοποθετεῖ σωστὰ ὅλα τὰ ζητήματα, καὶ μερικὰ συμπεράσματά του ἰδιαίτερα δὲ συμφωνοῦν πάντα μὲ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα. Ἰσως θὰ χρειασθεῖ ἀκόμα πολλὴ καὶ μεγάλῃ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία, γιὰ νὰ καταστῇ δυνατό νὰ γραφεῖ ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τῆς Κύπρου χωρὶς ἀμφιβολίας καὶ σκοτεινὰ ἢ διαφοροῦμενα σημεῖα καὶ μὲ σταθερὰ καὶ ἀπαραβίαστα συμπεράσματα. Γι' αὐτὸ κοιτάζουμε μὲ συμπάθεια καὶ προσοχὴ ὅλες τὶς μικρὲς μελέτες, ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν δισαφήνισιν καὶ σίγουρον καθορισμὸν διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων τῆς Κύπρου, γιὰ τὴν πιστεύουμε πῶς εἶσι ξεκαθαρίζεται τὸ ἔδαφος, μπαίνουν γερὰ τὰ θεμέλια καὶ μαζεύεται πέτρα-πέτρα γιὰ νὰ χτισθεῖ τὸ οἰκοδόμημα τῆς κυπριακῆς ἱστορίας ἀπαρασάλευτο. Πιστεύουμε ἐπίσης πῶς γι' αὐτὴ τὴ δουλιὰ ἀρμοδιώτερον εἶναι οἱ Κύπριοι ἐπιστήμονες, γιὰτί, ὅσο κι' ἂν τοὺς λείπουν τὰ μέσα ποῦ ἄφθονα τὰ βρίσκουν οἱ ξένοι στὴν Εὐρώπῃ, ὅμως ξαίρουν τί ζητοῦν καὶ σίγουρα ἔχουν ἐνδιαφέρον μεγαλύτερον γιὰ τὴν κατάρτισιν καὶ τὴ γνώσιν τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου των. Κ' εἶναι εὐχάριστο ποῦ στὰ τελευταῖα χρόνια πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ κατατείνει μὲ γόνιμα ἀποτελέσματα ἡ ἐρευνητικὴ προσπάθεια ἀρκετῶν κυπρίων ἐπιστημόνων. Ὡριμος καρπὸς τῆς προσπάθειας αὐτῆς εἶναι τὸ Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, ποῦ ὁ τρίτος τοῦ τόμος κυκλοφόρησε τὸν καιρὸν τοῦτο.

Ὁ τρίτος τόμος τῶν «Κυπριακῶν Σπουδῶν» περιέχει μελέτες ἀναφερόμενες στὴν ἱστορίαν, λαογραφίαν, θρησκευτικὴν ἱστορίαν, ἐπιγραφικὴν, παλαιογραφίαν καὶ εἰκονογραφίαν τῆς Κύπρου, καὶ δειχνουν πῶς τὸ κυπριακὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον στρέφεται στὴν ἐξερεύνησιν καὶ καλλιέργειαν ὅλων τῶν κλάδων, ποῦ μποροῦν νὰ συντελέσουν στὸν πλουτισμὸν τῆς κυπριολογίας.

Ὁ κ. Κ. Σπυριδάκης συνεχίζοντας τὶς ἐργασίας του πᾶν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Κύπρου, δημοσιεύει τὴ μελέτη «Νικοκλῆς ὁ Πάφιος» στὴ σειρά «Μικραὶ συμβουλαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου». Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ κρίσιμες τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου· γιὰτί τότε ὑπερισχύει ἐδῶ ὀριστικὰ ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ὁλοκληρῶνεται ἡ ἐξελληνισμὸς τοῦ νησιοῦ σ' ὅλες τοὺς ἐκδηλώσεις. Κι' ἀκριβῶς τὴν

προσπάθεια του Νικοκλή της Πάφου (320—310 π. Χ.) για τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού στο βασίλειο του—ανάλογη με την προσπάθεια του Εύαγόρα της Σαλαμίνας πριν ένα σχεδόν αιώνα—παρουσιάζει ο κ. Σπυριδάκης, με τη βοήθεια και άλλων πηρών, προπάντων όμως των νομισμάτων.

Ο κ. Άχ. Αιμιλιανίδης ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη μεσαιωνική ιστορία της Κύπρου και γράφει για τη «Συνθήκη ειρήνης Κύπρου—Κανδηλόρου», εξιστορώντας την ιστορία του Έμιράτου του Κανδηλόρου και των σχέσεων του με τη φραγκοκρατούμενη Κύπρο κ' ενδιατριβοντας ιδιαίτερα στη συνθήκη του 1450, που την εξετάζει ξεχωριστά κι από την άποψη του διεθνούς δικαίου.

Ο κ. Γ. Παπαχαράλμπους συνεχίζει και συμπληρώνει τη μελέτη του «Έθιμα, προλήψεις και δεισιδαιμονία των Κυπρίων» που δημοσίεψε στον πρώτο τόμο των «Κυπριακών Σπουδών». Στο πρώτο εκείνο μέρος ασχολήθηκε με τα κυπριακά έθιμα και προλήψεις που βρίσκονται και σε αρχαίους συγγραφείς, ενώ στο σημερινό δεύτερο μέρος με τα κυπριακά που βρίσκονται και σε βυζαντινούς συγγραφείς. Η συγκριτική μελέτη γίνεται προσεκτική και συστηματική, κι ως μὴν είναι εξαντλητική. Υπάρχουν ακόμα πολλοί βυζαντινοί συγγραφείς ανεξερεύνητοι στο λαογραφικό πεδίο, όχι μόνο για ό,τι αφορά την κυπριακή λαογραφία, μά και γενικώτερα, για ό,τι αφορά την ελληνική. Όπως έδειξε ο πατέρας της επιστημονικής λαογραφίας Ν. Πολίτης, ή λαογραφία μπορεί να βοηθήσει στην όρθη κατανόηση του χαραχτήρα ενός λαού, κ' ιδιαίτερα του σημερινού ελληνικού λαού, που ή ζωή του συνδέεται άρρηχτα με τη γνωστή κι άγνωστη παράδοση αιώνων. Μπορεί λοιπόν και την ιστορία να βοηθήσει ή λαογραφία, ιδιαίτερα όποι λείπουν οι άμεσες ιστορικές πληροφορίες. Γι αυτό κάθε εργασία στον τομέα αυτό για την Κύπρο είναι ιδιαίτερα αξιοπρόσεχτη, όπως ή σημαντική μελέτη του κ. Γ. Παπαχαράλμπους.

Δυό άγιογραφίες, ή μιá του κ. Ν. Κληρίδη «Ανέκδοτος άκολουθία του Άγιου Θεόδωρου εκ του χωρίου Πολιτικού της Κύπρου», κ' ή άλλη του κ. Χαρ. Παπαδοπούλου «Άκολουθία του Όσιου Βαρνάβα του έν Βάση», διαφωτίζουν με τις συνοδευτικές μελέτες των σημεία της θρησκευτικής ιστορίας της Κύπρου και θίγουν προβλήματα που σχετίζονται γενικώτερα με την ιστορία του νησιού μας. Η Κύπρος, που στην αρχαιότητα καυχόταν για την Άφροδίτη που γεννήθηκε στην Πάφο, στη χριστιανική περίοδο καυχόταν για τους πολλούς Άγι-

ους που γέννησε, και που αποτελούν καποτε ιστορικά πρόσωπα μεγάλης σημασίας για τόπο. Γι αυτό κάθε έρευνα σε τούτο τον κύκλο υποβοηθεί πάλι την ευρύτερη κυπριακή ιστορία.

Ο κ. Παρθένιος Κιρμίτσης συμπληρώνει τον «Κατάλογο των χειρογράφων της Βιβλιοθήκης της Άρχιεπισκοπής Κύπρου» που δημοσίεψε ο Χ. Παπαϊωάννου (1906), με ένα δεύτερο κατάλογο, στον όποιο περιγράφει υποδειγματικά 21 κώδικες της βιβλιοθήκης της Άρχιεπισκοπής. Με την ευκαιρία τούτη τονίζουμε τό καθήκο που έχει ή Κυπριακή Έκκλησία να φροντίσει να μαζέψει, να διαφυλάξει και να κατατάξει τα πολλά παλιά χειρόγραφα που βρίσκονται σ' όλη την Κύπρο σκορπισμένα κι άγνωστα. Είναι κρίμα στη σημερινή περίοδο της έθνικής αναγέννησης να μένουν άγνωστα και παραμλημένα κειμήλια προγονικής παιδείας, που κρατήσανε σε ζωηρή και φωτεινή δράση την ελληνική πνευματική καλλιέργεια στην Κύπρο και κατά τις πιό μαύρες μέρες της.

Δυό μελέτες των «Κυπριακών Σπουδών» είναι στην άγγλική γλώσσα. Η μιá, σύντομη, «Two inscriptions from Palaiaphos» είναι γραμμένη από τό γνωστό Άγγλο επιγραφολόγο κ. Τ. Β. Mitford. Η άλλη, άρκετα έχτεταμένη, των κ. Α. Ίντιάνου και G. H. Thomson άσχολεϊται με τις «Wall-paintings at St. Neophytos Monastery». Η τελευταία αυτή περιγράφει με έξονυχιστικές λεπτομέρειες τις τοιχογραφίες του Άγιου Νεοφύτου, τις κατατάσσει χρονολογικά και τις αξιολογεί από την καλλιτεχνική τους σημασία. Δέν υπάρχει άμφιβολία πως ή έλλειψη εικόνας ζημιώνει πολύ την εργασία αυτή, μ' όλο που ή περιγραφή είναι, όπως είπαμε, έξονυχιστική και γίνεται με σαφήνεια υποδειγματική. Ιδιαίτερα αξιοπρόσεχτα είναι τα συμπεράσματα της μελέτης, προπάντων γιατί χάρη στην όρθη άνάγνωση των έπιγραφών και στην άνακάλυψη μιás νέας έπιγραφής στο κελλί του Άγιου Νεοφύτου, όπου αναφέρεται ό πρώτος εικονογράφος του ναού «Θεόδωρος ό Ληυδής» (ό κ. Π. Κιρμίτσης προτείνει, πολύ σωστά, άντι του άγνωστου έπιθέτου «ΛΗ-ΕΥΔΟΥΣ» να διαβαστεί «ΑΨΕΥΔΟΥΣ»), κι ακόμα χάρι στις ειδικές γνώσεις των συγγραφέων, καθορίζεται όριστικά πιά από κάθε άποψη τό ζήτημα των τοιχογραφιών του όνομαστού Μοναστηριού του Άγιου Νεοφύτου. Ένας σύντομος κατάλογος—ό πληρέστερος ως τώρα—των Ήγουμένων της Μονής, με όλες τις σχετικές πληροφορίες, κλείνει την μελέτη.

Πλούσια, λοιπόν, συγκομιδή της κυπριακής επιστήμης μπορεί δικαιολογημένα να χαρακτηριστεί ό τρίτος τόμος των «Κυπρια-

ακῶν Σπουδῶν» καὶ καλὸ σημάδι γιὰ προοδευτικὴ ἐξέλιξη πρὸς τὸ καλὸ τῆς κυπριολογίας.

Ὁ τρίτος τόμος τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν κυκλοφόρησε μεγαλύτερος σὲ σχῆμα καὶ περιεχόμενο, μ' ὅλες τὶς δυσκολίες τοῦ πολέμου. Ἔναι κι αὐτὸ ἐνδεικτικὸ τῆς ζωτικότητας τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, κι ἀποτελεῖ εὐοίωνο σημεῖο γιὰ εὐρύτερες διεκδικήσεις τῆς στοῦ μεγάλου τομέα ποὺ τάχθηκε νὰ ἐξυπηρετήσῃ. Δημιουργεῖ ὅμως κι ἀνάλογες ὑποχρεώσεις τοῦ τόπου μας ἀπέναντι σ' αὐτή, ποὺ πρέπει νὰ τῇ βοηθήσῃ ὁμόθυμα γιὰ νὰ τὴν εὐκολύνει στὴ δύσκολη ἐργασία τῆς, ὥστε νὰ μπορέσῃ ἡ Ἑταιρεία νὰ ἐπεχτείνει καὶ νὰ βαθύνει τὴ δράση τῆς καὶ νὰ ἀπλώσῃ γόνιμα τὴν ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς σ' ὅλες τῆς ἐκδηλώσεις τῆς κυπριακῆς ζωῆς καὶ ἱστορίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Πάνου Ν. Ξένου : Τὸ νόημα τῆς Ἑλλάδος. Πόρτ Σαῖτ. 1941. σ. 34.

Ὁ σημερινὸς ἑλληνικὸς ἀγώνας ἔκανε ὅλους τοὺς διανοουμένους νὰ στραφοῦν καὶ νὰ ἐξετάσουν τὴ βαθύτερη οὐσία τῆς Ἑλλάδας, τὸ χαραχτήρα τῆς καὶ τί προσφέρει στὸν πολιτισμὸ. Κι ὅλοι μ' ἓνα στόμα ὁμολογοῦν τὴν τεράστια, τὴ βασικὴ συμβολὴ τῆς στὸν παγκόσμιον πολιτισμὸ, τὴν ἀνωτερότητα τῶν σκοπῶν καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρώπινης σκέψης καὶ δράσης, καὶ τὴν εὐγένεια κ' ὑπεροχὴ τῶν μέσων ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ τὴν πραγματοποίησή τους. Ἔναι μιὰ δίκαιη ἀναγνώριση ποὺ ἡ πολιτισμένη ἀνθρωπότητα προσφέρει τώρα στὴν αἰώνια Ἑλλάδα.

Ὁ φίλος κ. Π. Ξένος ἀπὸ τὸ Πόρτ-Σαῖτ σ' ἓνα βιβλιαράκι μὲ τὸν τίτλον «Τὸ νόημα τῆς Ἑλλάδος» προσπαθεῖ νὰ σκιαγραφήσῃ μὲ σύντομες κι ἀδρές γραμμὲς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ γενικά χαρακτηριστικά του. Ξεχωρίζει δύο κύρια πεδία, ἓνα στὸ πολίτευμα κι ἄλλο στὴν τέχνη (καὶ ἐπιστήμη), στὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες θέσανε τὶς βάσεις στερεές, κι ἀνυψώσανε ὑποδειγματικά ὡς σήμερον ἔργα. Ὅλοι οἱ τύποι τῶν πολιτευμάτων, ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης καλλιεργήθηκαν ἢ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα σὲ ζηλευτὸ βαθμὸ, ὥστε καὶ τώρα νὰ μένουν «κλασσικά» τὰ ἑλληνικά πρότυπα.

Ἔναι ἀλήθεια, ὅμως, πὼς τὰ στενά ὄρια τῆς μελέτης τοῦ κ. Ξένου δὲν τοῦ ἐπιτρέψανε νὰ βαθύνει τὶς παρατηρήσεις του καὶ

νὰ στηρίξει δικαιολογημένα τὰ συμπεράσματά του. Γι αὐτὸ τὸ πρῶτον μέρος, ποὺ ἀναφέρεται στὸ πολίτευμα, εἶναι ἀρτιώτερον, ἐνῶ τὸ δεῦτερον, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν τέχνη, εἶναι περισσότερο βιασμένο, κι ἄς ἀναγράφονται πολλὰ ὀνόματα—ἴσως μάλιστα γι αὐτὴ τὴν ἀναγραφὴν. Θυμίζω ἓνα σημεῖον. Στὴ σ. 27 γράφει ὁ κ. Ξένος : «Ξᾶφνου, γίνηκε τὸ *θαῦμα*. Ἐνῶ τὸν 60 αἰῶνα ἔκαναν οἱ Ἕλληνες πρωτόλεια, τὸν 50 καὶ τὸν 40 ἔγιναν *Κλασσοίκοι*.» Θ ἄ ὑ μ α τ α στὸν πολιτισμὸ δὲν γίνονται ἀπὸ τὴν μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, μὰ ὕστερ' ἀπὸ ἐξέλιξη πολὺχρονη, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλυπτικὴ. Ἡ ἀρχαῖκὴ γλυπτικὴ καθὼς καὶ ἡ γλυπτικὴ πρὶν ἀπὸ τὸν Πολύκλειτον (ποῦ ὁ κ. Ξένος γράφει πὼς «τὰ ἔργα του, Δ ο ρ υ φ ὀ ρ ο ς καὶ Δ ι α δ ο ὄ μ ε ν ο ς, θεωροῦνται τὰ πρῶτα ἄξια τοῦ ὀνόματός τους ἀγάλατα»), εἶναι ἀπὸ τὶς σημαντικώτερες στὴν ἑλληνικὴν τέχνην, γιὰτὶ δῶσανε μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐξοχώτερά της ἀριστουργήματα.

Εἶπαμε, ὅμως, πὼς ὁ κ. Ξένος σκιαγράφησε μονάχα τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, κι ἄς μὴ μπόρεσε, βέβαια, ἡ θερμὴ πίστις κι ὁ ἀδολος ἐνθουσιασμὸς του γιὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ σηκώσουν τὸ βάρος μιᾶς ὀλοκληρωμένης μελέτης μὲ τὸ βαρὺ τίτλον : «Τὸ νόημα τῆς Ἑλλάδος». Καὶ δυνατώτερον ὡμοίον θὰ λύγιζαν κάτω ἀπὸ αὐτόν.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Τ Υ Π Ο Σ

Κατὸ τὸν Φλεβάρη στὴν *Ἐλευθερία* γράφει ὁ Τ. Ἀνθίας «Οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ» 4, «Συνωμότες» 17, «Περιγραφές» 19, «Σφυροκοπήματα» 23, «Τὸ παράδειγμα» 26, ὁ κ. Λ. Γιαννίδης «Ἡ νεολογία» 10, τὸ ποίημα «Σάλπισμα» 16, «Ὁ ἄγνωστος» 18, «Τὸ κλάσμα» 24, ὁ κ. Κ. Ἀσσιώτης «Τὸ πλέξιμον» 16, «Γράμματα» 22.

—Στὸν *Κυπριακὸν Τύπον* τοῦ κ. Γ. κ. «Ὅχι» 3, «Τὸ πνεῦμα του» καὶ τὰ δύο γιὰ τὸν Ι. Μεταξᾶ, τοῦ κ. Γ. Βαρωσιώτη «Ἡ ἱερὴ ἐκδίκησις» 16.

—Στὴν *Ἐσπερινὴν* ὁ κ. Π. Λιμπέρης γράφει «Ἀπὸ τὴν τραγωδίαν τοῦ Παραλιμινοῦ» 1, «Καλλιτεχνικὲς δυνάμεις» 4, «Ἡ αὐγινὴ ἀφύπνησις» 10, «Οἱ Κύπριοι στὸ μέτωπον» 12, «Ἡ ἀνάμνησις τῆς Θεσσαλονίκης» 15, «Ἡ μητέρα τοῦ Στρατιώτη» 24. Ἐδῶ ἐπίσης ταχτικά «Στιγμιότυπα» τοῦ κ. Χρ. Καρμίου.

—Στόν *Ἀνεξάρτητο* 4, 5, 6 δημοσιεύθηκε ὁ λόγος τοῦ κ. Ν. Ξιούτα στή γιορτή πρὸς τιμὴ τοῦ κ. Ἀργ. Δρουσιώτη.

—Πήραμε τίς ἐφημερίδες *Πάφος, Φωνὴ τῆς Κύπρου, Παρατηρητής*, καὶ *Χρόνος*, τίς Ἀθηναϊκὲς *Καθημερινή, Πολεμικὰ Παρασκήνια* καὶ *Νίκη*, καὶ τὰ περιοδικὰ *Ἀπόστολος Βαγνάβας, Νέα Ἑστία*, καὶ *Forest Treasures*.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τῆς Πνευματικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Πεζοπορικοῦ Ὀμίλου Λάρνακος μίλησε ὁ κ. Κώστας Προυσῆς στίς 9 Φλ. με θέμα «Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ Ρώμη», καὶ στίς 23 Φλ. ὁ κ. Κ. Σπυριδάκης με θέμα «Αἱ Ἀθῆναι τοῦ Περικλέους».

—Στίς 6 τοῦ Φλ. ἀνεβάστηκε σὲ δύο παραστάσεις με πολλὴ ἐπιτυχία ἀπὸ τὸ Σύγκροτμα Παιδικοῦ Θεάτρου Λευκωσίας τὸ «Ταξίδι στὸν ἥλιο» τοῦ κ. Τ. Ἀνθία. Τὸ ἴδιο ἔργο παίχτηκε στὴ Λάρνακα σὲ δύο ἐπίσης παραστάσεις κατὰ τὴν 26 Φλ.

—Ἐπίσης τὸ ΠαρθENAγωγεῖο Φανερωμένης παρουσίασε μιὰν ἀξιόλογη παιδικὴ παράσταση στίς 15 Φλ., ποὺ ἐπανελήφθηκε με μεγάλη ἐπιτυχία στίς 16, 22 καὶ 23 Φλ.

—Με ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία παίχτηκε στίς 22 Φλ. ὁ «Καμπούρης τῆς Ρώμης» ἀπὸ ἐρασιτέχνες τῶν Συντεχνιῶν Λευκωσίας.

ΒΙΒΛΙΑ

Τεύκρον Ἀνθία: Σερενάτα (Συμφωνικὸ ποίημα) Κύπρος 1941, 160, σ. 23 1/2.

Πάνου Ν. Ξένου: Τὸ νόημα τῆς Ἑλλάδος. Πόρτ Σαϊτ 1941, 160, σ. 34.
(Παλαιοῦ Πολεμιστοῦ): Ὁ Τσοῦλιας. Ἱστορίες καὶ ἀνέκδοτα τῶν εὐζώνων μας. Κύπρος 1941, σ. 23.

Κ. Μ. Καλλία: Σημειώματα. Ἀθῆναι, 1940 σ. 35.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Κλ. Λευκοσία. Καλὸ τὸ τραγούδι σας, ὄχι ὅμως ὅπως τὸ προηγούμενο. Θὰ τὸ δημοσιεύσουμε.—Α. Μ. Κερύνιά. Γιατὶ νὰ κατατριβέστε στὴν ἰδιωματικὴ ποίηση; Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ γράψετε ἕνα τραγούδι στὴν Κυπριακὴ διάλεκτο.—Μ. Ι. Χ. Ἀραδίππου. Μόνο ὁ στίχος στὸ ποίημά σας εἶναι καλός. Ξακολουθεῖστε νὰ γράφετε, ἀπλοῦστερα ὅμως πράγματα, καὶ προπάντων διαβάστε. —Π. Λ. Λύση. Πολὺ ὠραῖο τὸ ποίημά σου. Γιὰ τ' ἄλλα ποῦ μᾶς γράφετε ἔχετε δίκαιο, μὰ μὴ χάνετε τὸ κουράγιο σας.—Κ. Μ. Μόρφου. «Ἡ ἀρραβωνιαστικιά», γραμμὲν πάνω στὸ στυλ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, δὲν ἔχει τὴν ἀπλότητα, τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν δροσεράδα τους. Εἶναι πολὺ καλύτερη ἢ ἄλλη σας προσπάθεια. Γιὰ τὸ ἄλλο ζήτημα θὰ σᾶς γράψουμε ἰδιαίτερα.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνιά.

Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος», Θ. Κυριακίδη—Λευκοσία.

ADAMOS J. ANTONIADES

PAINTER & DECORATOR

By Appointment to His Excellency the Governor of Cyprus
always uses and recommends

Famous Paint.
Full Particulars on request.

.....

Ο ἀρχιτέκτων, ὁ ἐργολάβος καὶ ὁ κάθε ιδιοκτῆτης τιμιοῦ πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἓνα καλὸν βᾶσιμο χρειάζονται δύο πράγματα : **καλὰ ὑλικά** καὶ **ἀλλή ἐργασία**.

Καλὰ ὑλικά εἶναι μόνον τὰ προϊόντα τῶν δαιμονίων κατασκευαστῶν μπογιάδων **Blundell, Spence & Co. Ltd, LIII, England**, ποὺ ἀπὸ τὸ 1811 κατασκευάζουν πρώτης ἰσχύως μπογιάδες.

Καλὴ ἐργασία εἶναι μόνον ἡ ἀσυναγώνιστη τέχνη μας.

Ἀποταθῆτε :

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Ὁδὸς Ἐλευθερίας καὶ Ἀριάδνης
Ταχ. Κιβ. ἀρ. 51, Τηλεφ. 72.
ΛΕΥΚΟΣΙΑ—ΚΥΠΡΟΣ

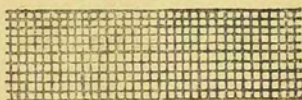
Ἄνακουφίζει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ πόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ῥάχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπαλειφόμενον ἀνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος μέσῳ τῶν πονεμένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ κρυολόγημα ἀφαιροῦσι τοὺς πόνους καὶ ἀναλυσσογονεῖ τοὺς μῦς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθύς, καὶ ἤσυχος. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς Λίμεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμεῖσθε τὸ **SLOAN'S**

Τὸ παγκοσμιον φήμης ὕγρον πρὸς ἐπάληπριν μετὰχειριζόμενον ἀπὸ 1838 ἕως νῦν

SLOANS

LINIMENT

